

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

KULTTUURI

Taide- ja kulttuurifestivaalit – vahvistuva kulttuurinen voimavara

Esitys toimintaohjelmaksi vuosille 2017–2025

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:42

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 42/2016

Taide- ja kulttuurifestivaalit – vahvistuva kulttuurinen voimavara

Esitys toimintaohjelmaksi vuosille 2017–2025

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

www.minedu.fi/julkaisut

Taitto / Ombrytning: Valtioneuvoston hallintoyksikkö / Statsrådets förvaltningsenhet, Erja Kankala

Kansikuva / Omslagsbild: Ulla Nikula

ISBN: 978-952-263-437-5 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2016

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		14.12.2016
Tekijät	Työryhmä		
Julkaisun nimi	Taide- ja kulttuurifestivaalit – vahvistuva kulttuurinen voimavara Esitys toimintaohjelmaksi vuosille 2017 – 2025		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 42/2016		
Diaari/hankenumero		Teema	kulttuuri
ISBN PDF	978-952-263-437-5	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-263-437-5		
Sivumäärä	50	Kieli	suomi
Asiasanat	kulttuuri, taide, taide- ja kulttuurifestivaalit		
Tiivistelmä Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 15.10.2015 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia esitys taide- ja kulttuuritapahtuma-ohjelmaksi. Työryhmä päätyi käyttämään pääsääntöisesti käsitettä taide- ja kulttuurifestivaali. Ohjelmassa tarkastellaan lähinnä säännöllisesti, tietyssä aikana ja tietyssä paikassa pidettäviä tapahtumia. Vaikka taide- ja kulttuurifestivaalien tukeminen Suomen valtionhallinnossa ei ole uusi asia, erillistä ohjelmaa, joka asettaisi tavoitetilan festivaalien pitkäaikaiselle edistämiseksi, ei ole aikaisemmin laadittu. Muissa Euroopan maissa tilanne on paljolti samankaltainen. Ohjelman valmistelun aikana on vahvistunut käsitys taide- ja kulttuurifestivaalipolitiikan moninaisista kehittämistarpeista. Työryhmän esitys sisältää seitsemän toisiaan täydentävää tavoitekokonaisuutta. Ne koskevat taide- ja kulttuurifestivaalien arvostuksen ja aseman vahvistamista taide- ja kulttuuripolitiikassa, taloudellisia voimavaroja, kulttuuriin osallistumisen ja osallisuuden lisäämistä, kestävän kehityksen edistämistä, kansainvälistymisen ja osaamisen parantamista, tutkimus- ja tilastotiedon sekä systemaattisen yhteistyön kehittämistä. Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuspolitiikan kehittämisessä tulee ottaa huomioon festivaalien erilaiset avustustarpeet. Huomiota on kiinnitettävä rahoituksen pitkäjänteisyyteen ja selvitettävä mahdollisuudet usean vuoden esimerkiksi aiesopimusmenettelyihin. Start up -avustukset mahdollistaisivat uudenlaisten festivaalikonseptien luomisen. Taloudellisia resursseja tulisi osoittaa uusien taiteellisten sisältöjen ja uutta luovan toiminnan kehittämistyöhön. Työryhmä kartoitti erillisselvityksenä kulttuuritapahtumien järjestämistä koskevaa sääntelyä. Tärkeänä asiana nousi esille vapaaehtoistoiminnan edellytysten turvaaminen. Vapaaehtoistyön nykytilanne ja vaikutukset tulee selvittää ja käynnistää sen pohjalta tarvittavat toimenpiteet. Tietoperustan kehittämiseksi tulee arvioida muun muassa tutkimusohjelman tarve. Taide- ja kulttuurifestivaalien toimintaa edistävät monet viranomaiset ja tahot. Alueiden ja kuntien viranomaisilla on keskeinen asema toimintaedellytysten luojina. Festivaalitoiminnan vaikuttavuuden lisäämiseksi esitetään ”pyöreän pöydän” –ryhmää.			
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		14.12.2016
Författare	kultur, konst, konst- och kulturfestivaler		
Publikationens titel	Konst- och kulturfestivalerna – en växande kulturell resurs Förslag till åtgärdsprogram för 2017-2025		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 42/2016		
Diarie-/ projektnummer		Tema	kultur
ISBN PDF	978-952-263-437-5	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-263-437-5		
Sidantal	50	Språk	finska
Nyckelord	kultur, konst, konst- och kulturfestivaler		
Referat <p>Den 15 oktober 2015 tillsatte undervisnings- och kulturministeriet en arbetsgrupp för att utarbeta ett förslag till program för konst- och kulturevenemang. Arbetsgruppen bestämde sig för att huvudsakligen använda begreppet konst- och kulturfestival. I programmet betraktas i första hand evenemang som ordnas regelbundet, under en viss tid och på en viss plats.</p> <p>Även om stöd till konst- och kulturfestivaler inte är någonting nytt inom statsförvaltningen har man inte tidigare utarbetat ett separat program som utstakar ett långsiktigt mål för främjandet av festivaler. I övriga Europa är situationen mycket liknande.</p> <p>Under beredningsskedet har man fått en tydligare uppfattning om olika utvecklingsbehov inom konst- och kulturfestivalpolitiken. Arbetsgruppens förslag innefattar sju målhelheter som kompletterar varandra. De gäller stärkandet av konst- och kulturfestivalernas anseende och ställning i konst- och kulturpolitiken, ekonomiska resurser, ökad medverkan och delaktighet i kulturen, främjande av hållbar utveckling, bättre internationalisering och kompetens samt utveckling av forskningsdata, statistiken och det systematiska samarbetet.</p> <p>I utvecklingen av statsunderstödspolitiken som gäller konst- och kulturfestivaler bör man beakta festivalernas olika understödsbehov. Man måste fästa uppmärksamhet vid finansieringens långsiktighet och utreda möjligheterna till exempelvis fleråriga intentionsavtal. Start up-understöd skulle möjliggöra helt nya festivalkoncept. Ekonomiska resurser bör riktas till utveckling av nytt konstnärligt innehåll och nyskapande verksamhet.</p> <p>Som en separat utredning kartlade arbetsgruppen regleringen som gäller vid ordnandet av kulturevenemang. En viktig fråga som lyftes fram var tryggandet av förutsättningarna för frivilligverksamhet. Frivilligarbetets nuläge och verkningar bör utredas och åtgärder vidtas på basis av utredningen.</p> <p>För att utveckla kunskapsgrunden bör man bedöma behovet av bland annat ett forskningsprogram. Många myndigheter och instanser främjar konst- och kulturfestivalernas verksamhet. Regionala och kommunala myndigheter har en viktig roll i skapandet av verksamhetsförutsättningar. För att öka festivalverksamhetens genomslag föreslås en "rundabordsgrupp".</p>			
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		14.12.2016
Authors	Working group		
Title of publication	Arts and cultural festivals – a cultural resource growing in strength; Proposal for an action plan 2017–2025		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture 42/2016		
Register number		Subject	culture
ISBN PDF	978-952-263-437-5	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-263-437-5		
Pages	50	Language	finnish
Keywords	culture, arts, arts and cultural festivals		
Abstract <p>A working group was appointed by the Ministry of Education and Culture on 15 October 2015 to prepare a proposal for an action plan for arts and cultural events. The working group ended up mostly using the term arts and cultural festival. The main focus of the plan is on regular events held in a certain location at a given time.</p> <p>While supporting arts and cultural festivals is not a new departure for the Finnish central government, a separate plan that sets targets for the long-term promotion of festivals has not been previously prepared. The situation is to a great extent similar in other European countries.</p> <p>While the plan was being drafted, the view that the arts and cultural festival policy has diverse development needs was confirmed. The working group's proposal contains seven sets of objectives that complement each other. They are related to strengthening the appreciation and position of arts and cultural festivals in the arts and cultural policy, financial resources, increasing participation and inclusion in culture, promoting sustainable development, encouraging internationalisation and upskilling, research and statistical data as well as developing systematic cooperation.</p> <p>When developing the policy of central government transfers for arts and cultural festivals, the varying support needs of the festivals should be taken into consideration. Attention should be paid to providing funding over a longer time span, and the possibilities of introducing such procedures as multi-year letters of intent should be examined. Start-up support would enable the creation of festival concepts of a new type. Financial resources should be allocated to developing new artistic contents and innovative activities.</p> <p>In a separate report, the working group analysed regulation on the organisation of cultural events. Safeguarding the preconditions for voluntary activities emerged as a key issue. The current situation and impacts of voluntary work should be investigated, and the requisite measures should be launched on this basis.</p> <p>The knowledge base could be developed through such measures as assessing the need for a research programme. Arts and cultural festivals are promoted by many authorities and stakeholders. Regional and local authorities are in a key role in creating operating preconditions for the festivals. A 'round table' group is proposed as a way of enhancing the impact of festival activities.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Saatteeksi	9
Johdanto	12
Taide- ja kulttuurifestivaalien kehitys	15
Taide- ja kulttuurifestivaalien vaikuttavuus	18
Kulttuuripoliittinen merkitys	18
Osallistuminen ja osallisuus kulttuuriin	19
Kulttuurin perusta ja jatkuvuus	20
Luova työ ja tuotanto	22
Tapahtumatoiminta alueilla ja kunnissa	24
Aluetaloudelliset ja sosiokulttuuriset vaikutukset	26
Euroopan unioni ja kansainvälinen toimintaympäristö	28
Muiden maiden käytäntöjä	30
Tulevaisuuden näkymiä	32
Valtionavustuspolitiikka ja sääntely-ympäristö	34
Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuspolitiikka	36
Taide- ja kulttuuritapahtumien sääntely-ympäristö	36
Esitys strategisiksi tavoitteiksi ja linjauksiksi	39
Arvostus ja asema vahvistuvat	39
Taloudelliset voimavarat ovat oikein suunnatut	40
Festivaalit lisäävät osallistumista ja osallisuutta kulttuuriin	42
Festivaalit edistävät kestävästä kehitystä	44
Kansainvälistyminen ja osaaminen vahvistuvat	45
Tutkimus- ja tilastotieto on laadukasta	46
Systemaattinen yhteistyö lisääntyy	47
Ohjelman toteuttaminen, seuranta ja arviointi	49
Liite 1	50

SAATTEEKSI

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 15.10.2015 työryhmän laatimaan esityksen taide- ja kulttuuritapahtumaohjelmaksi. Ohjelman tavoite on

- vahvistaa tapahtumien yhteiskunnallista vaikuttavuutta
- vahvistaa tapahtumien kansainvälistä kilpailukykyä ja osaamista
- edistää monipuolista ja laadukasta tapahtumatoimintaa ja kansalaisten kulttuuriin osallistumista
- edesauttaa toimivan ja joustavan valtionavustuskäytännön luomista.

Työryhmän tehtävänä oli

1. arvioida tapahtumien nykytilaa ja merkitystä taiteen, kulttuurin ja muilla aloilla
2. selvittää tapahtumatoimintaa maakunnissa ja kuntatasolla
3. tarkastella Euroopan unionin (EU) ja kansainvälistä toimintaympäristöä sekä muiden maiden, erityisesti Pohjoismaiden käytänteitä
4. laatia esitys strategiseksi tavoitteiksi ja linjauksiksi
5. tehdä ehdotuksia toimintatapojen uudistamiseksi ja hyvien käytänteiden levittämiseksi.

Työryhmän tuli tarkastella toimintaympäristön muutostekijöitä, arvioida tapahtumien hyödyntämistä voimavarana ja uuden toiminnan mahdollistajina, muodostaa näkemys tapahtumatoiminnan tulevaisuudesta sekä kiinnittää huomiota tapahtumien sosiokulttuuriin ja talous- ja työllisyysvaikutuksiin.

Ohjelmaa laadittaessa on otettu huomioon pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman tavoite parantaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta¹, Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus², Merkityksellinen Suomessa -toimintaohjelma³, opetus- ja kulttuuriministeriössä valmisteilla oleva kulttuuripoliitiikan strategia 2025 ja käynnissä oleva taiteen ja kulttuurin valtionavustuspolitiikan uudistus⁴.

Työryhmän tuli kartoittaa kulttuuritapahtumien järjestämistä koskevaa sääntelyä. Tämä liittyy pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman kärkihankkeeseen digitalisaatio, kokeilut ja normien purkaminen. Selvitys luovutettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle 10.12.2015.⁵

Työryhmän puheenjohtajana toimi johtaja Hannu Sulin opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Jäseniä olivat toiminnanjohtaja Kai Amberla Finland Festivals ry:stä, erikoistutkija Sari Karttunen Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä, kulttuuriasianneuvos Kirsi Kaunisharju opetus- ja kulttuuriministeriöstä, tuotantokontrolleri Pirjo Koskelo Suomen elokuvassäätiöstä, toiminnanjohtaja Ari Lehtola Sodankylän elokuvajuhlilta, neuvotteleva virkamies Tuula Lybeck opetus- ja kulttuuriministeriöstä, hallintojohtaja Niki Matheson Helsingin juhlatapahtumilta, yrittäjä Martin Mustonen Mustonen & Hakala Oy:stä (sittemmin myönnettiin ero työryhmän jäsenyydestä), taiteen tukemisen päällikkö Esa Rantanen Taiteen edistämiskeskuksesta (erityisasiantuntija Kirsi Väkiparran virkavapauden ajan), johtaja Pasi Saukkonen Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä (sittemmin erikoistutkija Helsingin kaupungin tietokeskuksesta), erityisasiantuntija Viivi Seirala Taiteen edistämiskeskuksesta, erityisasiantuntija Johanna Selkee Suomen Kuntaliitosta, johtaja Marjo Mäenpää opetus- ja kulttuuriministeriöstä (sittemmin johtaja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä), neuvotteleva virkamies Petra Tarjanne työ- ja elinkeinoministeriöstä ja erityisasiantuntija Kirsi Väkiparta Taiteen edistämiskeskuksesta (erityisasiantuntija Viivi Seiralan siirryttyä muihin tehtäviin).

Työryhmän pysyviä asiantuntijoita olivat lehtori Mervi Luonila Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta ja erityisasiantuntija Satu Silvanto Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä. Työryhmän sihteerinä toimi neuvotteleva virkamies Anne Mattero opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

1 Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. 29.5.2015.

2 Suomi, jonka haluamme 2050 - Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus. Hyväksytty 20.4.2016 kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa.

3 Merkityksellinen Suomessa -toimintaohjelma. Ohjelma vihapuheen ja rasmin ehkäisemiseksi ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2.5.2016.

4 Taiteen ja kulttuurin valtionavustuspolitiikan uudistus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:17.

5 Rautiainen, Pauli. Kulttuuritapahtumien järjestäminen. Sääntelyn ja byrokratian purkamisen tarpeita koskeva kartoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:21.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (Cupore) ”Kulttuuritapahtumien kulttuuripoliittiset ja aluetaloudelliset vaikutukset” -tutkimushanke 2014-2016 tuotti seuraavat taustaselvitykset ohjelman valmistelun tueksi:

- Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa⁶
- Kulttuuritapahtumien järjestäminen. Sääntelyn ja byrokratian purkamisen tarpeita koskeva kartoitus⁷
- Eurooppalaisia festivaalistrategioita ja -avustusohjelmia⁸
- Festivaalien Suomi -kirja⁹

Lisäksi hyödynnettiin muuta tutkimusta ja kuultiin asiantuntijoita. Avausseminaariin 12.2.2016 osallistui yli 100 festivaalialan toimijaa ja asiantuntijaa. Sitä oli mahdollisuus seurata myös verkkolähetyksenä. Seminaarissa pohdittiin, miten festivaalit kehittävät suomalaista taide- ja kulttuurielämää, vahvistavat yhteisöllisyyttä sekä edistävät kestävä kasvua ja työllisyyttä. Yhteenvedo keskustelusta on tämän ohjelman liitteenä 1.

6 Herranen, Kaisa & Karttunen, Sari (2016). Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Cuporen verkkojulkaisu 35.

7 Rautiainen, Pauli. Kulttuuritapahtumien järjestäminen. Sääntelyn ja byrokratian purkamisen tarpeita koskeva kartoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:21.

8 Silvanto, Satu (2016). Eurooppalaisia festivaalistrategioita ja -avustusohjelmia. Cuporen työpapereita 3.

9 Silvanto, Satu (toim.) 2016. Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisu 29.

Johdanto

Suomessa säännöllisesti järjestettävien taide- ja kulttuurifestivaalien lukumäärä on suuri ja niihin osallistutaan paljon. Ne kattavat eri taiteenaloja ja niiden maantieteellinen saavutettavuus on hyvä. Monet tutkimukset osoittavat, että taide- ja kulttuurifestivaalien yhteiskunnallinen vaikuttavuus voi olla merkittävä. Tämä ilmenee niin kulttuurisina, sosiaalisina kuin taloudellisina merkityksinä. Taide- ja kulttuurifestivaaleilla on merkitystä kävijöiden identiteetin rakentumiselle. Ne ovat kulttuurinen voimavara, jota voidaan hyödyntää myös hyvinvoinnin edistämisessä.

Suomalainen taide- ja kulttuurifestivaalikenttä käsittää laajan joukon erilaisia toimijoita – pienimuotoisista yhteisöistä erittäin ammattimaista toimintaa harjoittaviin suuriin organisaatioihin. Toiminnan sisällöt vaihtelevat eri taiteenalojen festivaaleista monitaiteellisiin ja -alaisiin kokonaisuuksiin.

Taide- ja kulttuurifestivaaleja edistetään niin julkisen, kolmannen kuin yksityisen sektorin toimilla. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), Suomen elokuvasäätiön (SES) ja Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) myöntämällä valtionavustuksilla on tärkeä merkitys festivaaleille. Myös muiden ministeriöiden ja viranomaisten toimilla on suotuisia vaikutuksia festivaalitoimintaan. Maakunnat ja kunnat edistävät eri tavoin alueensa ja paikkakuntansa festivaalien myönteistä kehitystä. Euroopan unionin (EU) ja kansainvälisten organisaatioiden toimet heijastuvat ja antavat välineitä taide- ja kulttuurifestivaalien kehittämiseen.

Vaikka taide- ja kulttuurifestivaalien tukeminen Suomen valtionhallinnossa ei ole uusi asia, erillistä ohjelmaa, joka asettaisi tavoitetilän toiminnan pitkäjänteiselle edistämiselle, ei ole laadittu aikaisemmin, vaan festivaaleja koskevia mainintoja on sisällytetty eri politiikan alojen strategioihin ja ohjelmiin sekä tehty valtionavustuksia koskevia selvityksiä.

Muissa Euroopan maissa tilanne on ollut paljolti samankaltainen. Festivaaleja on nostettu esille eri strategioissa ja niiden tukemiseksi on vakiintuneita käytäntöjä, mutta erillistä ohjelmaa ei ole juuri muuallakaan toistaiseksi laadittu. Eurooppalainen selvitys toteaaakin,

että ”huolimatta festivaalien määrän kasvusta eurooppalaisista maista ei juuri löydy festivaaleihin kiinnittyviä kansallisia strategioita”.¹⁰

Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriö on nähnyt tärkeäksi käynnistää festivaalipoliittisen ohjelmatyön. Nopeasti muuttuva globaali toimintaympäristö vaikuttaa monin tavoin festivaalien toimintaan ja festivaalit elävät muutoksen aikaa. Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat taide- ja kulttuuripoliittisesti, mutta myös muiden politiikan alojen, kuten hyvinvointi-, elinkeino-, matkailu- ja aluepolitiikka, näkökulmista entistä ajankohtaisempia. Ohjelman tavoitteena on muodostaa laaja-alaista näkemystä taide- ja kulttuurifestivaalien edistämiseksi. Lähtökohtana on, että taide- ja kulttuurifestivaalien vaikutukset ovat moninaiset ja niiden potentiaalia voidaan hyödyntää nykyistä paremmin.

Vaikka taide- ja kulttuurifestivaalien merkitys on yleisesti tunnistettu ja tunnustettu niin Suomessa kuin kansainvälisesti ja niistä löytyy runsaasti tietoa erilaisista lähteistä, kokonaiskuvan muodostaminen osoittautui vaikeaksi. Ohjelmatyön haasteena oli muun muassa se, että festivaalin ja tapahtuman käsitteet voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Kotimaisten kielten keskus on määritellyt käsitteet seuraavasti¹¹:

- tapahtuma: kulttuuri- tms. (yleisö)tilaisuus, tilaisuussarja
- festivaali: säännöllisesti pidettävä musiikki-, elokuva- tm. juhla

Työryhmä päätyi käyttämään ohjelmassa termiä taide- ja kulttuurifestivaali. Sen ohella voidaan käyttää käsitettä taide- ja kulttuuritapahtuma. Niillä tarkoitetaan tässä ohjelmassa seuraavaa: säännöllisesti, tietyssä aikana ja tietyssä paikassa pidettävä yhteisöllinen tapahtuma, joka koostuu yleisölle avoimesta taiteeseen ja kulttuuriin perustuvasta ohjelmistosta. Käsitteet ymmärretään samansuuntaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuurifestivaalien valtiovastuustoiminnan kanssa.

Haasteellista oli niin ikään vaikutusten arvioiminen ja esittäminen. Vaikka festivaaleja ja tapahtumia on tutkittu eri näkökulmista, tilastointi- ja tutkimustoiminnassa näyttää olevan selkeitä kehittämistarpeita. Koska festivaalien toiminta on erilaista, vaikutukset eivät ole myöskään yhteismitallisia. Myös Unesco on kiinnittänyt huomioita siihen, ettei maissa ole riittäviä välineitä mitata monimuotoisen festivaalitoiminnan vaikutuksia. Unesco onkin pyrkinyt luomaan menetelmiä kehittämistyön ja vaikuttavuusarvioinnin tueksi.

¹⁰ Silvanto, Satu (2016). Eurooppalaisia festivaalistrategioita ja -avustusohjelmia. Cuporen työpapereita 3.

¹¹ Kotimaisten kielten keskus. <http://www.kotus.fi/>

Valmistunut ohjelma ja siihen kiinteästi liittyvät Cuporen taustaselvitykset pyrkivät lisäämään ymmärrystä taide- ja kulttuurifestivaalien mahdollisuuksia kohtaan ja luomaan perustaa, jonka pohjalta voidaan jatkaa taide- ja kulttuurifestivaalien kokonaisvaltaista edistämistä tulevillakin hallituskausilla yhteistyössä festivaaliorganisaatioiden, alueiden, kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.

Ohjelmassa tarkastellaan ensin festivaalien kehitystä ja vaikuttavuutta, EU:n ja kansainvälisten organisaatioiden festivaaleja tukevaa toimintaa, tulevaisuuden näkymiä sekä valtionavustuspolitiikkaa ja sääntely-ympäristöä. Tämän jälkeen on esitys strategisiksi tavoitteiksi ja linjauksiksi sekä niitä koskevat toimenpide-ehdotukset.

Taide- ja kulttuurifestivaalien kehitys

”Kulttuuritapahtumat luovat mielikuvia paikan hengestä, autenttisesta kulttuuriperinnöstä, elämäntavasta ja toimintaympäristöstä¹².”

Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat osa aineetonta kulttuuriperintöä¹³. Ne heijastavat oman aikansa taide- ja kulttuurielämää ja -politiikkaa. Festivaalit ovat yhteisöllistä toimintaa, jolla on merkitystä ihmisten hyvinvoinnille ja identiteetin rakentumiselle.

Ensimmäisiä suomalaisia kulttuurifestivaaleja, joita järjestettiin 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa, leimasi valistusajattelu, mikä oli tyypillistä tuon ajan kulttuuripolitiikalle. Mallia festivaalien järjestämiseen haettiin muista Euroopan maista, lähinnä Saksasta ja Virossa. Savonlinnan Oopperajuhlat pidettiin ensimmäisen kerran vuosina 1912-1919 ja vuonna 1930.¹⁴

Toisen maailmansodan jälkeen Euroopassa ryhdyttiin järjestämään musiikkifestivaalien ohella muiden taiteenalojen festivaaleja. Esimerkiksi Edinburghin kansainvälinen monitaiteellinen festivaali (Edinburgh International Festival) Skotlannissa pidettiin ensimmäisen kerran vuonna 1947. Pohjoismaihin syntyi 1950-luvun alussa monia festivaaleja, kuten Helsingin Sibelius-viikko, jonka seuraajaksi perustettiin Helsingin juhlat viikot vuonna 1968.¹⁵

12 Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:8.

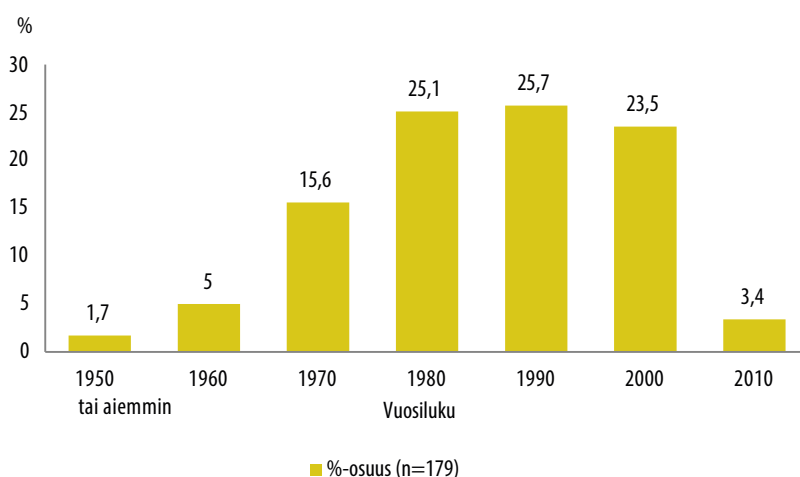
13 ”Aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja, jotka yhteisöt, ryhmät ja jossain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöä. Tätä aineetonta kulttuuriperintöä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle, yhteisöt ja ryhmät luovat jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöönsä, vuorovaikutuksessa luonnon ja oman historiansa kanssa, ja se tuo heille tunteen identiteetistä ja jatkuvuudesta, edistäen siten kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden kunnioitusta.” Valtioneuvoston asetus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta (4/2013).

14 Silvanto, Satu (2007). Festivaalien Helsinki. Urbanin festivaalikulttuurin kehitys, tekijät ja kokijat. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsingin kaupungin kulttuuriasiakeskus.

15 Ks. ed.

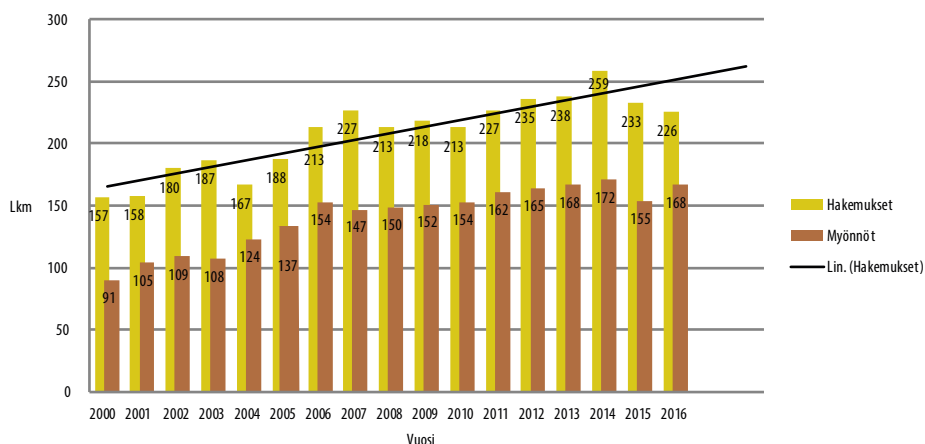
Moni nykyisin vakiintunut suomalainen taide- ja kulttuurifestivaali on syntynyt 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin keskeisiksi kulttuuripoliittisiksi teemoiksi nousivat taiteen saavutettavuus ja kulttuurin demokratisointi. Festivaaleja perustettiin alueille, joissa kulttuuritarjontaa oli vähän tai kulttuuripalvelut puuttuivat kokonaan. Festivaalit nähtiin myös osana maaseudun kehittämistä ja matkailun kokonaisuutta, ja ensimmäisiä toimia festivaalien saamiseksi osaksi kansainvälistä matkailumarkkinointia käynnistettiin. Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustusmuodon historia ulottuu 1960-luvulle, mutta jo aikaisemmin on tuettu yksittäisiä festivaaleja.

Festivaalit ja tapahtumatuotanto nousivat 1980- ja 1990-luvuilla esille varsinkin keskusteluissa kulttuurin taloudesta ja kulttuurivetoisesta aluekehittämisestä. Sitten niiden mahdollisuudet on tuotu esille luovan talouden, aineettoman arvonluonnin, kulttuurivien- nin ja -matkailun kehittämistoiminnassa. Viime vuosina valtionavustusta saaneista festivaaleista yli puolet on perustettu 1990-luvulla tai sen jälkeen (kuvio 1).

Kuvio 1. Vuonna 2014 valtionavustusta saaneet valtakunnallisesti merkittävät taide- ja kulttuurifestivaalit (OKM & SES) perustamisajankohdan mukaan.

Tänä päivänä taide- ja kulttuurifestivaalitoiminta Suomessa on monimuotoista. Toiminnassa korostuu suomalaisten aktiivisuus niin festivaalien tuottajina, järjestäjinä kuin kävijöinä. Taide- ja kulttuurifestivaalien kokonaismäärästä ja sen kehityksestä ei ole saatavilla täsmällistä tietoa, mutta esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriöstä valtakunnallisille taide- ja kulttuurifestivaaleille tarkoitettua valtionavustusta hakeneiden ja avustusta saaneiden lukumäärä on kasvanut vuodesta 2000 vuoteen 2016 (kuvio 2). Valtionosuuksia ja -avustuksia toimintaansa saavat taide- ja kulttuurilaitokset ja yhteisöt voivat järjestää osana muuta toimintaansa festivaaleja tai kertaluonteisia tapahtumia.

Kuvio 2. Valtakunnallisesti merkittävien taide- ja kulttuurifestivaalien (OKM) valtionavustusten kehitys vuosina 2000-2016.

Taide- ja kulttuurifestivaalien myönteiseen kehitykseen vaikuttavat monet tekijät. Vapaa-ajan ja matkailun lisääntymisen sekä koulutus- ja elintason nousun ohella esille on tuotu festivaaliorganisaatioiden joustavat tavat toimia. Ne pystyvät usein reagoimaan nopeasti yleisön mieltymysten muutoksiin ja luomaan uutta sisältöä edistäen näin taiteen sisäistä kehitystä. Luovan talouden kasvulla on ollut vaikutusta festivaalien kehitykselle. Festivaalit ovat merkittäviä kokeilevien produktioiden, taiteilijoiden esille tuomisen ja markkinoinnin foorumeita¹⁶.

Viime vuosien ilmiö on vapaaseen kansalaistoimintaan perustuvien kaupunkikulttuuritapahtumien lisääntyminen ja kasvaminen mittasuhteiltaan. Mielenkiintoisia ovat spontaanisti, usein sosiaalisen median kautta, syntyvät tapahtumat, joilla voi olla kulttuurinen sisältö ja potentiaalia kehittyä festivaaleiksi.

Vuosien saatossa festivaalien toiminta ja painopisteet ovat voineet muuttua, mutta yhteisöllisyys on edelleen keskeinen arvo, kuten se oli sata vuotta sittenkin. Festivaalien asiakyselyjen mukaan tärkeimmät syyt festivaaleille osallistumiseen ovat laadukkaan ohjelman ohella festivaalien ilmapiiri ja tunnelma sekä yhdessäolo.¹⁷

¹⁶ Kainulainen, Kimmo (2004). Elämyksistä elinkeinoja. Kulttuuritapahtumien paikallistaloudelliset merkitykset maaseutukunnille ja kaupungeille. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus julkaisu 2.

¹⁷ Kinnunen, Maarit (2013). Todella hyvä meininki kylällä. Kulttuuritapahtuman kokonaiselämykseen vaikuttavat tekijät. Pro Gradu. Lapin yliopisto, Matkailututkimus.

Taide- ja kulttuurifestivaalien vaikuttavuus

Festivaaleja ja niiden vaikutuksia on tarkasteltu paljon sekä kansainvälisesti että kansallisesti eri näkökulmista, niin alueen ja paikkakunnan, yhteisön kuin yksilöiden kannalta. Kokonaiskuvan muodostaminen ja vaikutusten esittäminen on kuitenkin haastavaa johtuen muun muassa tiedon hajanaisuudesta ja tutkimusten erilaisista lähtökohdista, menetelmistä ja aineistoista. Kuten aiemmin todettiin, tilastointi- ja tutkimustoiminnassa on myös selkeitä kehittämistarpeita.

Kulttuuripoliittinen merkitys

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2013 alkaen tarkastellut valtioavustustoiminnassaan taide- ja kulttuurifestivaalien merkitystä Kulttuuripoliitiikan strategia 2020 vaikuttavuustavoitteiden näkökulmasta¹⁸. Cuporen selvityksen mukaan festivaalit ja tapahtumat muodostavat monipuolisen kokonaisuuden, joka edistää strategian tavoitteita: kulttuurisen perustan vahvistaminen, luovan työn tekijät, kulttuuri ja kansalaiset sekä kulttuuri ja talous.

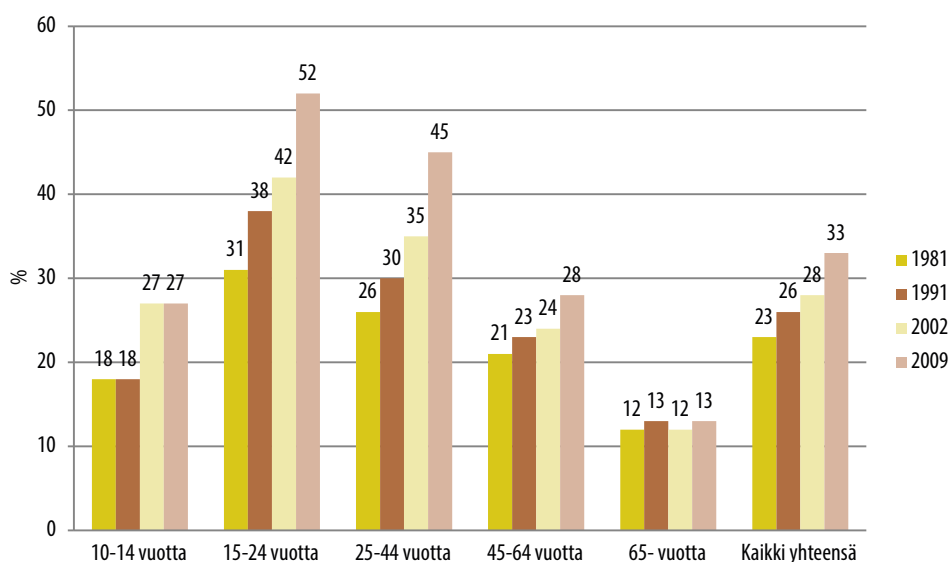
Valmisteilla olevaan vuoteen 2025 ulottuvaan strategiaan on kirjattu kolme kulttuuripoliitiikan vaikuttavuustavoitetta: luova työ ja tuotanto, osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin sekä kulttuurin perusta ja jatkuvuus. Seuraavassa tarkastellaan taide- ja kulttuurifestivaaleja näiden tavoitteiden näkökulmasta pääosin Cuporen selvityksen pohjalta¹⁹.

¹⁸ Kulttuuripoliitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisu 2009:12.

¹⁹ Herranen, Kaisa & Karttunen, Sari (2016). Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripoliitikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Cuporen verkkojulkaisu 35.

Osallistuminen ja osallisuus kulttuuriin

Taide- ja kulttuurifestivaalit lisäävät merkittävästi eri väestöryhmien mahdollisuuksia osallistua taiteen ja kulttuurin kokemiseen, harrastamiseen, luomiseen ja tekemiseen. Festivaaleja suunnataan erilaisille kohderyhmille ja osallistumisen kynnys on usein suhteellisen matala. Suomen asukaslukuun nähden taide- ja kulttuurifestivaalien kokonaiskäyntimäärä onkin suuri ja tapahtumiin osallistuminen on lisääntynyt kaikissa ikäryhmissä. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan joka kolmas suomalainen käy vuosittain kulttuuri-tapahtumassa. Merkittävää nousu on ollut nuorten keskuudessa (kuvio 3). Koska musiikkifestivaaleja on eniten, on niiden osuus kävijöistä suuri.

Kuvio 3. Kulttuuritapahtumissa edellisen 12 kuukauden aikana käyminen ikäryhmittäin vuosina 1981–2009²⁰.

Viime vuosina valtionavustusta saaneiden festivaalien yhteenlaskettu vuosittainen käyntimäärä on ollut yli kaksi miljoonaa. Yksittäisten festivaalien käynnit vaihtelevat sadoista useisiin satoihin tuhansiin. Käyntimääriä tarkastellessa on syytä ottaa huomioon, että laskennassa käytetään erilaisia tapoja, jotka eivät aina ole vertailukelpoisia keskenään. Finland Festivals ry:n jäsenfestivaalit ilmoittavat käyntimääränsä yhteisen ohjeistuksen mukaisesti. Vuonna 2015 yhdistyksen jäsenfestivaalien kokonaiskäyntimäärä, johon on koottu

²⁰ Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 2009.
http://www.stat.fi/til/akay/2009/03/akay_2009_03_2011-05-17_tau_008_fi.html

arviot myös erilaisista ilmaistilaisuuksista, oli reilusti yli kaksi miljoonaa. Kasvua vuoteen 2014 verrattuna oli seitsemän prosenttia²¹.

Pääosa väestöstä asuu varsin lyhyen matkan päässä jostakin festivaalista, mikä parantaa kulttuurin alueellista ja paikallista saatavuutta. Tilastokeskuksessa tehdyn tilastollisen saavutettavuusanalyysin mukaan lähes kaikki suomalaiset asuvat enintään 100 kilometrin päässä lähimmästä valtionavustusta saavasta festivaalista. Suurin osa, lähes 60 prosenttia, asuu enintään 10 kilometrin päässä. Tämä ilmentää, että festivaalien lukumäärä on suuri tiheästi asutuilla alueilla. Alueittaisia eroja on, mutta myös esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomen alueillakin lähes 70 prosenttia asuu enintään 30 kilometrin päässä lähimmästä valtionavustusta saavasta festivaalista. Eläkeläiset sijoittuvat festivaaleista keskimäärin kauemaksi kuin muut väestöryhmät.²²

Taide- ja kulttuurifestivaaleilla osallisuus ilmenee muun muassa kuulumisena yhteisöön, yhteisössä toimimisena, kokemuksena yhteisöön kuulumisesta ja omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä²³. Festivaaliyhteisö ei rajoitu vain yleisöön, vaan siihen kuuluvat taiteilijat, työntekijät, vapaaehtoiset ja sidosryhmät, jotka tulevat festivaaleille usein yhteisöllisyyden vuoksi - kuuluakseen ns. samaan heimoon.

Festivaalien kasvaessa kokemukset yhteisöllisyydestä voivat muuttua. Festivaalien Suomi-kirjan artikkelissa todetaan, että ”Tänä päivänä osallisuus tarkoittaa kulttuurin yleisön muuttumista ‘passiivisesta’ esitysten seuraajasta aktiiviseksi toimijaksi. Heistä muodostuu tapahtumien ympärille tilapäisiä tai jopa varsin vakiintuvia yhteisöjä. Yleisö ei tule enää tapahtumapaikalle vain seuraamaan kulttuuria, vaan haluaa myös itse tehdä sitä niin taiteellisella kuin tuotannollisella tasolla ja kuulua toimintansa kautta yhteisöön.”²⁴ Festivaalien yhteisöllinen toiminta voi ehkäistä ulkopuolisuutta ja syrjäytymistä.

Kulttuurin perusta ja jatkuvuus

Toistuvina tapahtumina taide- ja kulttuurifestivaaleilla on keskeinen asema kulttuurin perustan vahvistamisessa. Niiden toiminta-ajatukseen sisältyy usein perinteen ylläpitäminen ja hyödyntäminen, kulttuurin jatkuvuuden turvaaminen ja uuden kehittäminen. Vaikka festivaalit ovat ajallisesti rajattuja tapahtumia, ne muodostavat ympärivuotisen jatkumon ja festivaaliorganisaatioiden toiminta on yhä useammin ympärivuotista.

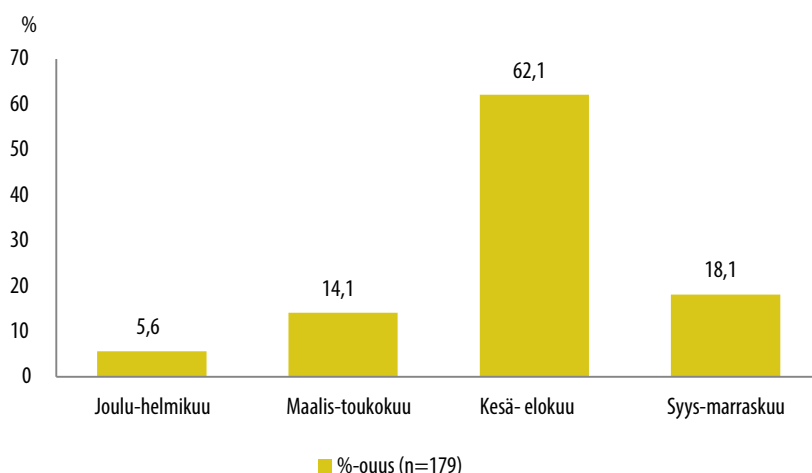
21 Finland Festivals. <http://www.festivals.fi/tilastot/>

22 Piela, Pasi (2016). Festivaalien läheisyys -tilastollinen saavutettavuusanalyysi. Kirjassa Silvanto, Satu (toim.). Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisuja 29.

23 Virolainen, Jutta (2015). Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Cuporen verkkojulkaisuja 26.

24 Ala-Nikkola, Elina & Halonen, Katri (2016). Kurkistuksia festivaalituotannon joukkoistamiseen. Kirjassa Silvanto, Satu (toim.). Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisuja 29.

Viime vuosina valtionavustusta saaneita festivaaleja järjestetään eri vuodenaikoina. Yli 60 prosenttia on kuitenkin kesä-elokuussa, jolloin muu taide- ja kulttuuritoiminta voi olla vähäistä (kuvio 4). Suuntauksena näyttää olevan, että varsinaisen esimerkiksi kesäfestivaalin lisäksi järjestetään pienimuotoinen tapahtuma vaikka talvella.

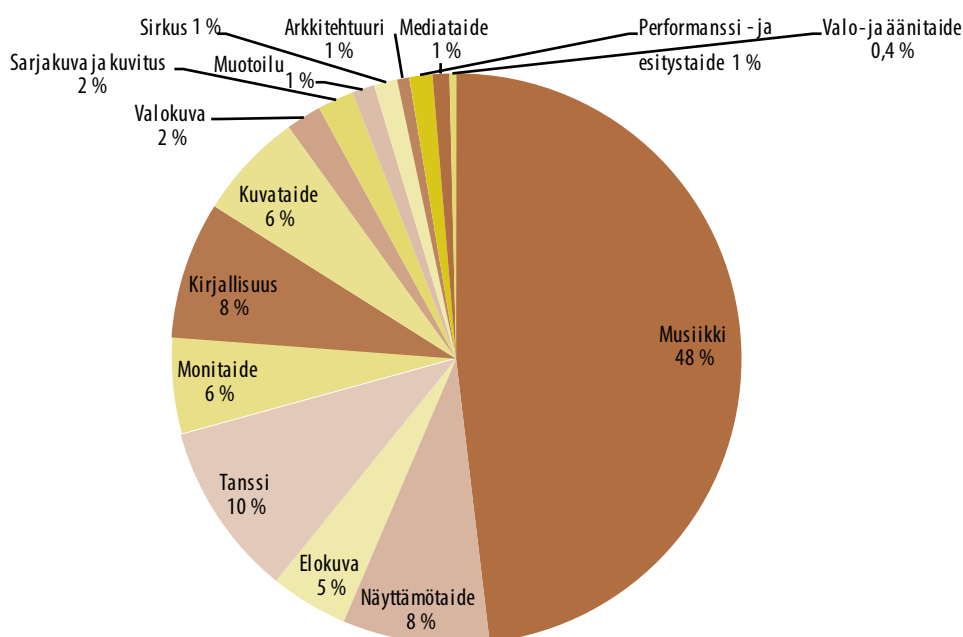

Kuvio 4. Vuonna 2014 valtionavustusta saaneet valtakunnallisesti merkittävät taide- ja kulttuurifestivaalit (OKM & SES) järjestämisaikojen mukaan.

Festivaalien temaattiset alueet kattavat eri taiteenaloja Suomessa. Lukumääräisesti eniten on musiikkitapahtumia. Myös valtionavustuksia on kohdentunut eniten festivaaleille, joiden pääasiallinen sisältö on musiikki (kuvio 5). Klassisen musiikin osuus on ollut yli 70 prosenttia musiikin aloille ja 37 prosenttia kaikille festivaaleille myönnettyistä valtionavustuksista.

Festivaalit täydentävät valtionosuutta saavien taide- ja kulttuurilaitosten verkostoa. Suomen festivaalikentälle on vakiintunut perinteisten taiteenalojen rinnalle myös uusien taiteenalojen muun muassa sirkus-, performanssi-, media- ja valotaiteen festivaaleja.

Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustukset ovat osaltaan mahdollistaneet harvinaisempiin taiteellisiin sisältöihin perustuvien festivaalien järjestämisen. Festivaalien kehittäminen ja niiden tukeminen tarkoittaaakin panostusta suoraan taiteenalojen kehittämiseen ja kulttuurin kuluttamisen vahvistamiseen.

Kuvio 5. Valtakunnallisesti merkittävien taide- ja kulttuurifestivaalien (OKM & SES) valtionavustukset vuosina 2000-2014 taiteenaloittain.

Luova työ ja tuotanto

Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat osa työmarkkinoita ja niillä on tärkeä rooli luovan talouden vahvistajina. Taide- ja kulttuurifestivaalit työllistävät pääosin kausiluoteisesti, mutta suuremmat myös ympärivuotisesti. Työllistävyydestä ei ole saatavilla kattavaa tilasto- tai tutkimustietoa, mutta festivaalit antavat vuosittain sadoille taiteilijoille esiintymismahdollisuuksia, näkyvyyttä ja niiden ympärille muodostuu muita työpaikkoja. Taiteilijoille festivaalit ovat tärkeitä verkottumis- ja oppimisympäristöjä. Ne voivat kannustaa taiteilijoita ja muita luovan työtekijöitä myös yrittäjämäiseen toimintaan. Mikäli festivaalien myönteinen kehityssuunta jatkuu, on oletettavaa, että festivaalien ja tapahtumatuotannon potentiaali ja merkitys työllistäjinä vahvistuvat.

Välittömät talous- ja työllisyysvaikutukset syntyvät festivaalin toteutukseen liittyvistä toiminnoista, kuten henkilöstön ja taiteilijoiden palkoista, tilavuokrista, hankinnoista ja investoinneista. Esimerkiksi Finland Festivals ry:n jäsenfestivaalit maksoivat taiteilijoille palkkoja yhteensä yli 10 miljoonaa euroa vuonna 2014²⁵.

25 Finland Festivals. <http://www.festivals.fi/wp-content/uploads/2016/04/Festivaalien-taloudellisia-avainlukuja-2014.pdf>

Välilliset vaikutukset muodostuvat festivaaliyleisön kulutuksesta, joka kohdistuu paikkakunnan yrityksiin ja palveluihin. Tämä heijastuu edelleen verotuloihin. Tutkimusten mukaan esimerkiksi Pirkanmaalla festivaalikävijät käyttävät festivaalialueella ja sen ulkopuolella rahaa tapahtuman aikana noin 143 euroa henkilöä kohden ja Etelä-Pohjanmaalla noin 100 eurosta yli 300 euroon. Kerrannaisvaikutukset voivat liittyä muun luovan toiminnan kehittymiseen sekä paikkakunnan tunnettuuden ja elin- ja vetovoimaisuuden vahvistumiseen.

Taide- ja kulttuurifestivaalin taloudellinen vaikuttavuus on eri asia kuin festivaalin taloudellinen menestys. Festivaalista hyötyvät taloudellisesti usein enemmän festivaalipaikkakunnan yritykset kuin itse festivaaliorganisaatio. Tällä hetkellä taide- ja kulttuurifestivaaleja järjestää kirjava joukko yhteisöjä ja säätiöitä – harrastajapohjalta aina erittäin ammatimaista liiketoimintaa harjoittaviin organisaatioihin. Vaikka toiminta on usein yhdistyslähtöistä, toimitaan silti markkinatalouden ehdoilla, jossa yhdistysten rinnalla voi toimia yrityksiä tai niiden sisällä harjoitetaan elinkeinotoimintaa (ns. hybriditalous²⁶). Liiketoiminta- ja ansaintamallien kehittäminen ovat ratkaisevassa asemassa tulevaisuudessa.

Eurooppalaisessa tutkimuksessa koskien kulttuuri- ja luovia aloja suhteessa globaaliin talouteen tuodaan esille, että näiden alojen työntekijöiden tulee saada oikeudenmukainen korvaus työstään, jotta voidaan edistää täysimääräisesti kulttuurin ja talouden vahvistamista. Tutkimuksen mukaan: ”Kulttuuriperintö, kulttuuritoimet ja tapahtumat ovat urbaanin kasvun kiihdyttäjiä ja niillä on keskeinen asema kaupunkien uudistamisessa.”²⁷

Kulttuuriviennin ja tapahtumamatkailun kehittäminen lisäävät festivaalien merkitystä luovan työn ja tuotannon vahvistajina. Suomessa ja muissa maissa järjestettävät festivaalit antavat mahdollisuuksia tehdä tunnetuksi suomalaista taidetta ja kulttuuria sekä edistävät täten kulttuurivientiä. Kansainvälisesti esimerkiksi elokuvafestivaalit ovat yhä profiloituneempia. Ne lisäävät elokuvan mahdollisuuksia päästä kansainväliseen levitykseen²⁸.

Suomen matkailun tiekartan 2015-2025 mukaan matkailu kasvaa globaalisti. Kasvua odotetaan syntyvän myös matkailun ja muiden alojen kuten luovien alojen rajapinnassa tapahtuvan innovaatiotoiminnan tuloksena²⁹.

Suomalaisten festivaalien matkailullinen merkittävyys vaihtelee. Monet kuitenkin houkuttelevat kävijöitä lähialuetta kauempaa, ja usein matkailijoita eri puolilta Suomea, mikä on

26 Kulttuurialan kolmas sektori. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:24.

27 Cultural times. The first global map of cultural and creative industries. EY. December 2015.

28 Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä. Poliittiset linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:31.

29 Yhdessä enemmän – kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025. TEM raportteja 2/2015.

kotimaan matkailun kannalta hyvin merkittävää. Ulkomaalaisia matkailijoita suomalaisilla festivaaleilla käy vähemmän, mutta kansainvälisen matkailun potentiaalia festivaalikentällä on paljon.³⁰

Haasteena on tunnettuuden lisääminen, sillä ulkomaalaiset matkailijat eivät aina riittävästi tunne suomalaista taide- ja kulttuuritarjontaa. Muun muassa paikallisten kulttuuristen vahvuuksien esille tuomisessa kansainvälisessä matkailussa taide- ja kulttuurifestivaaleilla ja -tapahtumilla on tärkeä asema.

Festivaalien matkailullisen potentiaalin hyödyntäminen edellyttää tuotteistuksen, markkinoinnin ja liiketoimintaosaamisen vahvistamista. Lisäksi tarvitaan tietoa tapahtumamatkailun mahdollisuuksista sekä festivaalien ja matkailuelinkeinon keskinäistä yhteistyötä. Taloudelliset ja työvoimaresurssit voivat nousta esiin haasteina. OECD:n matkailua ja luovaa taloutta käsittelevän tutkimuksen mukaan olennaista on rahoitusmallien kehittämisen innovatiivisiin sektoreiden välisiin projekteihin, sillä sekä matkailuyritykset että luovan sektorin toimijat ovat usein kooltaan varsin pieniä³¹. Joskus voi olla ongelmallista myös taiteellisten ja kulttuuristen arvojen yhteensovittaminen matkailullisten tavoitteiden kanssa. Toisaalta yhteensovittamisesta on monia onnistuneita esimerkkejä.

Tapahtumatoiminta alueilla ja kunnissa

Kunnilla on keskeinen asema taide- ja kulttuurifestivaalien ja -tapahtumien toimintaedellytysten luojina. Taide- ja kulttuurifestivaaleja edistävät toimet liittyvät kulttuuritarjonnan monipuolistamiseen ja saatavuuden parantamisen lisäksi profilointiin ja imagon rakentamiseen sekä elinkeinotoiminnan kehittämiseen.

Aluehallintovirastojen tekemän kyselyn mukaan kunnissa järjestettiin vuonna 2013 yhteensä 18 000 kulttuuritapahtumaa. Mukana oli asukasluvultaan suuria ja pieniä kuntia. Kuntakohtaiset arviot vaihtelevat muutamista tapahtumista satoihin tapahtumiin. Keskimäärin kyselyyn vastanneessa 214 kunnassa oli 86 tapahtumaa. Lukuihin sisältyy kaupunki-, kylä-, tai muita kulttuurijuhlia. Kunnilta avustusta sai noin 8 000 kulttuuritapahtumaa eli noin puolet.³²

30 Pasanen, Katja ja Hakola, Eva-Maria (2009). Suomalaisten kulttuuritapahtumien matkailullinen merkittävyys ja kansainvälinen potentiaali. MEK A:166.

31 Tourism and the Creative Economy. OECD Studies on Tourism 2014.

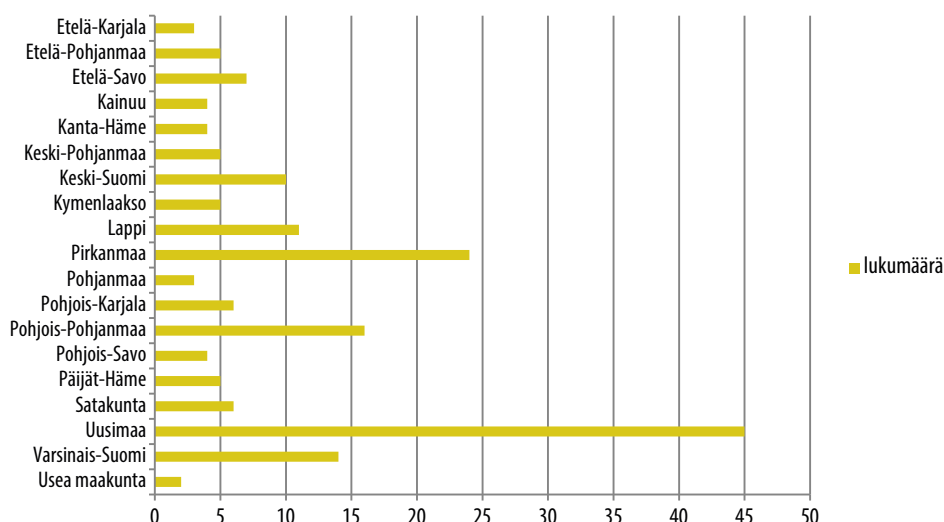
32 Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2013. Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen julkaisu 14/2014.

Kuntien eri sektorit osallistuvat festivaalien ja tapahtumien kehittämiseen. Kuntien tukimuodot avustusten ohella voivat liittyä festivaali- ja tapahtumapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon, liikennejärjestelyihin, kaavoitukseen, kunnallistekniikkaan, lupa- ja ilmoitusasioihin sekä neuvontaan. Monissa kunnissa on tehty tai käynnistetty toimia esimerkiksi tapahtumaoppaiden tuottamiseksi, joiden tarkoituksena on auttaa kunnassa toimivia festivaalien ja tapahtumien järjestäjiä sekä madaltaa uusien festivaalien ja tapahtumien järjestämisen kynnystä.

Kunnat voivat järjestää festivaaleja ja tapahtumia myös itse tai yhteistyössä muiden kanssa. Kuntien tukemat taide- ja kulttuurilaitokset (esimerkiksi kirjastot, kulttuuritalot, teatterit, museot) organisoivat tapahtumia ja tilaisuuksia, jotka täyttävät taide- ja kulttuurifestivaalin tunnuspiirteet. Laitokset ovat lisäksi merkittäviä festivaalien mahdollistajia ja yhteistyökumppaneita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena valtakunnallisten taide- ja kulttuurifestivaalien tukemisessa on turvata taiteellisesti ja kulttuuripoliittisesti merkittävien tapahtumien järjestäminen eri puolilla Suomea. Taiteen edistämiskeskus ja sen toimipisteet toimivat taiteen ja kulttuurin (ml. taide- ja kulttuurifestivaalit) asiantuntijavirastona alueilla.

Valtionavustusta saavia festivaaleja järjestetään jokaisessa Manner-Suomen maakunnassa ja runsaan 80 kunnan alueella, määrällisesti eniten kaupunkimaisissa kunnissa ja maakuntakeskuksissa. Uudellemaalle ja Pirkanmaalle, joissa on suurimmat tapahtumakeskittymät, sekä kaupunkimaisiin kuntiin kohdistuu eniten valtionavustuksia (kuvio 6).

Kuvio 6. Vuonna 2014 valtionavustusta saaneiden valtakunnallisten merkittävien taide- ja kulttuurifestivaalien (OKM & SES) jakauma maakunnittain.

Aluetaloudelliset ja sosiokulttuuriset vaikutukset

Kansalliset ja kansainväliset tutkimukset osoittavat samansuuntaisesti festivaalien moninaisen merkityksen paikallistaloudelle ja kehitykselle. Festivaalien järjestäminen ja tapahtumatuotanto nojaavat verkostoon, johon taiteen- ja kulttuurialojen lisäksi kuuluu muita toimialoja. Taide- ja kulttuuripoliittisten merkitysten ohella laajalla toimijaverkostolla on vaikutusta paikkakuntien kehitykseen.

Festivaalien positiiviset talous-, imago- ja matkailuvaikutukset sekä heijastumiset paikkakunnan elinvoimaisuuteen on nostettu esille yhä useammin festivaalipaikkakuntien kehittämissäpolitiikoissa. Festivaalien kanssa voidaan tehdä useamman vuoden pituisia kumppanuussopimuksia (esimerkiksi Oulu), joiden mukaisesti kaupunki muun muassa kohdentaa näille tukea.

Viime vuosina on laadittu klusterinäkökulmaan perustuvia festivaalien vaikuttavuustutkimuksia. Turun yliopiston tutkimuksen mukaan tapahtumaklusterin tuotto on suhteellisen riskitöntä, koska tulonmuodostus jakautuu usean toimijan vastuulle. Klustereille on ominaista korkea työllistävyys. Laaja-alainen tulonmuodostus parantaa aluetaloudellista joustavuutta. Arvioitaessa tapahtumaklusterien vaikutuksia suhteessa tutkimusalueiden (Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Satakunta) teolliseen elinkeinorakenteeseen, klusterien työllisyysvaikutukset olivat suhteellisia tulovaikutuksia merkittävimpiä. Tapahtumaklusterien selkeänä heikkona taloudellisenä piirteenä on niiden heikko tulonmuodostuskyky verrattuna perinteiseen palvelu- ja tuotantotoimintaan.³³

Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla, missä festivaaleja ja tapahtumia on paljon, tapahtumien ympärille muodostuneiden klustereiden työllisyys ja liiketoiminta ovat kasvaneet muita aloja nopeammin³⁴. Tapahtumanjärjestäjien yrityskertymä ja liikevaihto ovat kasvaneet tasaisesti myös muualla, esimerkiksi Oulussa. Tapahtumaklusterien vaikutuksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että laskentamallit ja festivaalien määritelmät ovat erilaisia. Tutkimukset ja luvut antavat kuitenkin suuntaa festivaaliklustereiden talousvaikutuksista, jotka pitkällä aikavälillä ja moninaisuudessaan voivat olla jopa arvioitua merkittävämmät.

Taide- ja kulttuurifestivaalien sosiokulttuurisia vaikutuksia on tutkittu Suomessa vähemmän. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että festivaalit ovat merkittäviä kohtaamis- ja yhdessä kokemisen paikkoja, mikä on sosiaalisen koheesion ja sosiaalisen pääoman rakentamisen kannalta merkittävää. Samalla kun festivaali kiinnittyy tiettyyn paikkaan, paik-

33 Karppinen, Ari ja Luonila, Mervi (2014). Tapahtuma- ja festivaaliklusterin laskennallinen aluevaikutusmalli. Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A.

34 Kilpeläinen, Päivi, Kostianen, Päivi ja Laakso, Seppo (2012). Kaupungissa tapahtuu. Tapahtumaklusteri ja tapahtumien vaikutukset Helsingissä. Kaupunkitutkimus TA Oy.

kakuntaan ja alueeseen, se myös muokkaa niitä. Pitkällä aikavälillä vaikutukset näkyvät muun muassa paikkakuntien imagoissa ja tunnettuudessa sekä identiteetin vahvistumisena ja hyvinvointivaikutuksina.

Festivaalipaikkakunnat voivat hyödyntää festivaalien ympärille mahdollisesti syntyneitä osaamista muiden taide- ja kulttuuripalveluiden järjestämisessä. Festivaalien myötä paikkakunnille on rakennettu esimerkiksi kulttuuritaloja, käynnistetty koulutusta ja opetusta. Festivaalien verkosto voidaan nähdä täten osana laajempaa kulttuurin ja innovaatioiden ekosysteemiä.

Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat merkittäviä paikallis- ja vähemmistökulttuurien esille tuojia. Esimerkiksi alkuperäiskansojen taidetta ja kulttuuria esittelevillä festivaaleilla on suuri merkitys varsinkin lasten ja nuorten identiteetin sekä väestön yhteenkuuluvuuden lujittamisessa. Ne edistävät vähemmistökulttuurien ymmärtämistä ja tarjoavat mahdollisuuden tehdä tunnetuksi pienten kieli- ja kulttuuriryhmien, kuten saamelaiden taidetta ja kulttuuria.

Koska festivaalit ovat erilaisia, niiden vaikutukset vaihtelevat eivätkä merkitykset ole aina yksiselitteisiä. Pienillä festivaaleilla vaikutukset liittyvät lähinnä taiteen saatavuuteen sekä taiteenalan kehitykseen ja uusien sisältöjen esittelyyn. Vaikutukset alueen taloudelle ovat suhteellisesti suuria niillä alueilla, joissa järjestetään paljon ja kävijämääriltään suuria festivaaleja. Niiden kulttuurinen ja sosiokulttuurinen merkitys korostuu paikallisesti syrjäisemmillä alueilla, missä festivaali on lähes ainoa kulttuuritarjonnan muoto. Taide- ja kulttuurifestivaalien alueellista vaikuttavuutta lisää niiden paikkasidonaisuus. Turun yliopiston tutkimuksen mukaan ”Jokainen aluekehittämisen panostus leviää tehokkaasti tapahtumaklusteriverkoston sisällä aluetalouteen ja tapahtumatuotanto ja -kysyntä ovat aina lähtökohtaisesti paikkaan sidottua. Tapahtumaa ei voi ulkoistaa ulkomaille.”³⁵

Taide- ja kulttuurifestivaalien myönteisiä vaikutuksia voidaan vahvistaa ja mahdollisia kielteiseksi koettuja vaikutuksia (mm. melu-, liikenne- ja ympäristöhaitat, paikkakunnan elämäntavan häiriintyminen) ennaltaehkäistä ja ratkaista festivaalitoimijoiden sekä paikallisten ja eri viranomaisten välisellä yhteistyöllä. Festivaalitoiminnan sisällyttäminen kaikessa moninaisuudessaan osaksi alueiden ja kuntien kehittämistä parantaa festivaalien vaikuttavuutta alueella ja voi luoda festivaaleille uusia rahoitusmahdollisuuksia. Ohjelman valmistelun yhteydessä tehty kartoitus muiden maiden käytännöistä osoittaa, että joissakin maissa kansallisen tuen ehtona voi olla alueelta saatava rahoitus³⁶.

35 Karppinen, Ari & Luonila, Mervi (2014). Tapahtuma- ja festivaaliklusterin laskennallinen aluevaikutusmalli. Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A.

36 Silvanto, Satu (2016). Eurooppalaisia festivaalistrategioita ja -avustusohjelmia. Cuporen työpapereita 3.

Euroopan unioni ja kansainvälinen toimintaympäristö

Taide- ja kulttuurifestivaalit kehittyvät kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. Euroopan unioni (EU) ja kansainväliset organisaatiot luovat edellytyksiä festivaalien kehittymiselle sekä festivaalien eurooppalaiselle ja kansainväliselle yhteistyölle.

EU:n toimissa taide- ja kulttuurifestivaalit nähdään niin kulttuuri- ja luovien alojen vahvistamisen kuin matkailun ja aluekehittämisen välineinä. EU:n ohjelmat, kuten kulttuuri- ja audiovisuaalisen alan Luova Eurooppa -ohjelma, antavat mahdollisuuksia festivaalien eurooppalaisille hankkeille. Luova-Eurooppa -ohjelman tavoite on suojella, kehittää ja edistää Euroopan kulttuurista ja kielellistä moninaisuutta ja vaalia Euroopan kulttuuriperintöä sekä vahvistaa Euroopan kulttuurialan ja luovien alojen kilpailukykyä älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun luomiseksi (Eurooppa 2020-strategia). Ohjelman media-alaohjelma sisältää erillisen festivaalitukimuodon, josta suomalaisillekin elokuvafestivaaleille on myönnetty tukea. Suomalaisia festivaaleja on mukana myös kulttuurin alaohjelman hankkeissa. Suomalaisen toimijan mukaan ”Kulttuuriohjelman hankkeiden myötä festivaali on onnistunut kasvamaan hädin tuskin pystyssä pysyvästä, taiteilijoiden ja henkilöstön hyväntekeväisyyteen perustuvasta tapahtumasta vuotuiseksi kansainväliseksi ja kansallisesti merkittäväksi festivaaliksi.” ”Toimimme alalla, jonka rakenteet ovat maailmanlaajuisesti hyvin heikot. EU-rahoitus on vahvistanut näitä rakenteita, lisännyt yhteistyötä, taiteilijoiden työtilaisuuksia ja liikkuvuutta.”³⁷

EU:n matkailupolitiikan tavoite on Euroopan kilpailukyvyn vahvistaminen suhteessa globaaliin talouteen. Festivaalit ja tapahtumat nähdään mahdollisuutena edistää Euroopan kulttuurimatkailua. Euroopan nousevien matkailukohteiden (EDEN, European

37 Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO.
http://www.cimo.fi/ohjelmat/luovaeurooppa/ohjelman_esittely.

Destinations of Excellence) kilpailussa kulttuuri ja kulttuuriperintö nousevat esille tärkeinä teemoina. Suomi osallistui kilpailuun ensimmäisen kerran vuonna 2008, jolloin aiheena oli ”Matkailu ja paikallinen aineeton kulttuuriperintö”. Suomen voittajakohteessa oli mukana alueellisia ja paikallisia kulttuuritapahtumia. ”Kulttuurin voi matkakohteissa nähdä kulttuuri- ja taidetapahtumina ja -tuotteina ja laajemmin paikallisena elämäntapana..... Voittajakohteen toiminnan kokonaisuudessa on mukana vahvoja kulttuuri- ja taidetapahtumia, ” todetaan kilpailun suomalaisen arviointiryhmän perusteluissa. Suomi osallistuu vuoden 2017 kilpailuun, jossa etsitään nousevia kulttuurimatkailukohteita.

EU:n rakennerahastot ja maaseudun kehittämisohjelma ovat varsinkin maaseudun ja syrjäisempien paikkakuntien taide- ja kulttuuritapahtumien kannalta merkittäviä. Rahoitusta voidaan myöntää tapahtumahankkeille, jotka toteuttavat asetettuja tavoitteita, kuten elinkeinoelämän ja yritystoiminnan kehittämistä.

EU:n valtiontukisäännöksiä uudistettiin vuonna 2014. Taide- ja kulttuuripolitiikan toimialan, mukaan lukien taide- ja kulttuurifestivaalit, kannalta uudistus on erityisen merkittävä. Yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaa laajennettiin ja muun muassa tuet kulttuurin edistämiseen tulivat sen piiriin. Tämä tarkoittaa, että ryhmäpoikkeusasetuksen edellytykset täyttävät tuet katsotaan lähtökohtaisesti sisämarkkinoille soveltuviksi.³⁸

Euroopan neuvoston (EN) tavoite on ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion edistäminen. Se on foorumi laaja-alaisille kulttuuripoliittisille keskusteluille ja toimille, joilla voi olla vaikutusta taide- ja kulttuurifestivaalitoimintaan. Esimerkiksi vuonna 1987 käynnistynyt EN:n kulttuurireittiohjelma antaa mahdollisuuksia festivaalien eurooppalaiselle yhteistyölle. EN hyväksyi vuonna 2010 kulttuurireittejä koskevan laajennetun osittaissopimuksen (EPA = Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes). Joulukuussa 2013 päätettiin sen jatkamisesta. Sopimus on vahvistanut hallitusten välistä yhteistyötä kulttuurireitteihin liittyen. EN ja Euroopan komissio tekevät yhteistyötä eurooppalaisten kulttuurireittien edistämiseksi. Suomi arvioi parhaillaan kulttuurireittiyhteistyötä. Taide- ja kulttuurifestivaaleilla voi olla potentiaalia, kun mietitään Suomen mahdollisia reittiteemoja.

YK:n kasvatustiede- ja kulttuurijärjestö Unescon mukaan festivaalit ovat tärkeitä kulttuuri- ja luovien alojen ”näyteikkunoita” sekä taloudellisen ja matkailun kehityksen ”kulmakiviä”. Unescon julkaisemassa festivaalitaloustoiminnan käsikirjassa korostetaan tilastoinnin merkitystä, jotta festivaalien yhteiskunnallinen rooli ja merkitys ymmärretään. Olennaista on voida osoittaa niiden vaikutus kulttuurin kehityksen ja monimuotoisuuden kannalta.

38 Taiteen ja kulttuurin valtionavustuspolitiikan uudistus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:17.

Tilastointi antaa välineitä projektin hallintaan, matkailun sekä kaupallisen ja ei-kaupallisen kulttuurisen toiminnan kehittämiseen.³⁹

Unescon vuonna 2003 hyväksymän aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen tavoitteena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön suojelua, taata aineettoman kulttuuriperinnön kunnioittaminen ja lisätä tietoisuutta sen merkityksestä. Esimerkiksi Baltian maiden laulu- ja tanssiperinnejuhlat ovat luettelossa⁴⁰. Samansuuntaisia toimenpiteitä voitaisiin harkita Suomessa.

Muiden maiden käytäntöjä

Kulttuurielämän ”festivalisoituminen” (festivalization) ja ”tapahtumaistuminen” (eventification) on kansainvälinen ilmiö ja heijastuu eri maiden kulttuuripolitiikoissa. Useissa maissa on vakiintuneita avustuskäytäntöjä ja festivaaleja on nostettu esille erilaisissa kehittämistoimissa. Tämä ohjelman valmistelun yhteydessä tehdyssä erillisessä selvityksessä eurooppalaisten maiden käytänteistä hahmottui kolme erilaista toimintatapaa festivaalien avustamiseen:⁴¹

- Kulttuuriasioista vastaava ministeriö tukee yleensä kansallisesti merkittäviä, kansainvälisiä festivaaleja taiteellisin ja joissain maissa myös matkailullisin perustein. Kriteerinä voi olla lisäksi alueellinen merkittävyys. Festivaaleille annetaan usein oman taiteenalan ja alueensa toimijoiden verkottajan rooli sekä edellytetään jonkinasteista ympärivuotista toimintaa.
- Melko usein ministeriö on delegoinut avustusten myöntämisen alaiselle hallinnolle. Tällöin valtionhallinnon alaiset taideneuvostot tai -rahastot tukevat festivaaleja taiteellisin perustein ja osana taiteenalojen edistämistä, joko erillisillä festivaaleille suunnatuilla tukiohjelmilla tai useammin eri taiteenalojen toimijoille avoimilla ohjelmilla.
- Matkailun edistämisestä vastaavat ministeriöt voivat tukea festivaaleja matkailullisin perustein. Tällöin keskiössä on festivaalin generoima matkailijavirta, mutta festivaaliohjelmaan kiinnitetään niin ikään

39 Festival statistics. Key concepts and current practices. Framework For Cultural Statistics Handbook No. 3. Published in 2015 by UNESCO Institute for Statistics.

40 Marsio, Leena (2014). Aineeton kulttuuriperintö. Esimerkkejä Unescon 2003 yleissopimuksen toteuttamisesta verrokkimaissa. Cuporen verkkojulkaisu 24.

41 Silvanto, Satu (2016). Eurooppalaisia festivaalistrategioita ja -avustushjelmia. Cuporen työpapereita.

huomiota, sillä hyvä ohjelma on matkailullisesti vetovoimainen ja mahdollistaa laadukkaan matkakokemuksen.

Edellä mainitut toimintatavat eivät ole tosiaan poissulkevia, vaan festivaaleja voidaan tukea useasta eri näkökulmasta. Esimerkiksi Skotlannissa festivaalit saavat avustuksia niin kulttuuri- ja luovien alojen Creative Scotland kuin matkailunedistämisen VisitScotland -organisaatioilta. Myös siirtymistä toimintatavasta toiseen tapahtuu. Esimerkiksi Norjassa festivaalien rahoitus on siirtymässä kulttuuriministeriöstä kokonaan valtion taideneuvostoon (Kulturrådet). Tähän asti ministeriöstä on myönnetty tukea 12 ”knutpunkt”-festivaalille.

Muiden maiden käytännöissä on elementtejä, joita voitaisiin soveltaa ainakin osittain Suomessa, kuten esimerkiksi suurten festivaalien rinnastaminen laitoksiin verrattaviin alueellisiin instituutioihin, festivaalien väliset yhteistyörakenteet, festivaaliavustusten ylivuotisuus, aluerahoitus kansallisen tuen ehtona ja erilliset kehitystuet festivaalien uusiin avauksiin.

Merkille pantavaa on, että maissa, joissa ei ole erillistä festivaalitukea, vaan festivaalit nähdään lähinnä yhtenä taidetoiminnan muotona muiden joukossa, saatetaan harkita erillistä avustusmuotoa festivaaleille.

Tulevaisuuden näkymiä

Taide- ja kulttuurifestivaalien kehitys Suomessa on ollut varsin positiivinen ja nousujohtainen viime vuosina. Tulevaisuudessa toimintaan vaikuttavat erilaiset taide- ja kulttuurielämään ja -politiikkaan, alue- ja kuntakehitykseen, talouteen ja teknologiaan liittyvät sekä sosiokulttuuriset ja ekologiset muutokset. Taide- ja kulttuurifestivaalitoiminnan säilyminen ja kehittäminen edellyttävät, että muutokset tunnistetaan ja niihin osataan reagoida mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Tulevina vuosina suomalainen yhteiskunta kohtaa merkittäviä haasteita väestörakentamiseen ja väestön erilaistumiseen liittyen. Väestön keskittyminen ja urbanisoituminen luovat pohjaa festivaalien luovuuskeskittymille. Parhaimmillaan taide- ja kulttuurifestivaalit ja niiden luomat verkostot voivat toimia innovaatioalustoina muille taide- ja kulttuuripalveluille, koulutuksen kehittymiselle sekä vaikuttaa myönteisen kulttuuri-ilmapiiirin muodostumiseen. Elämätapojen muutokset ja uusi teknologia haastavat perinteistä festivaaliosallistumista. Saatavuus, saavutettavuus ja moninaisuus korostuvat tulevaisuudessa.

Sosiaalisen median kautta osallistuminen todennäköisesti edelleen laajenee ajallisesti ja paikan päällä osallistumisen ohella enemmän myös festivaalin ulkopuolelle. Festivaaliin osallistutaan sosiaalisen median välityksellä ennen sitä ja kokemuksia jaetaan sen jälkeen. Sosiaalisen median merkitystä kulttuuritapahtumien markkinoinnissa selvittäneen tutkimuksen mukaan ”sosiaalisen median haasteena on sen vaikea ennustettavuus ja palveluiden lyhytikäisyys.... Pelkkä läsnäolo ei riitä, mukana pitää olla kunnolla.”⁴²

Toimintaympäristön muutokset ja festivaalien kehitys viittaavat monimuotoisten, kokonaisvaltaista elämystä ja hyvinvointia korostavien sekä vastuullisesti toimivien festivaalien suuntaan. Tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet liittyvät muun muassa uusiutumi-

42 Nousiainen, Tiina (2011). Sosiaalisen median merkitys kulttuuritapahtumien markkinoinnissa. Näkökulmia lavan edestä ja takaa. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

seen, laatuun, uusiin osallistumisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden muotoihin, osaamiseen ja teknologiaan. Festivaalien Suomi -kirjan artikkelissa todetaan, että ”analysoitaessa festivaalijohtajien ja festivaaliyleisöjen tulevaisuuskuvauksia johtaviksi teemoiksi nousivat yleinen taloudellinen tilanne, hinnoittelu, ohjelma, palvelut, brändi, sää ja teknologia. Niistä muodostuivat diskurssit uusiutumisesta, yhteisöllisyydestä, laadusta ja kaupallisuudesta, ulkoisista uhkista sekä teknologian mahdollisuuksista.”⁴³

43 Mervi Luonila & Maarit Kinnunen. Festivaalijohtajien ja -yleisön tulevaisuuskuvat: kohtaavatko näkemykset suomalaisten festivaalien tulevaisuudesta? Kirjassa Silvanto, Satu (toim.) 2006. Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisuja 29.

Valtionavustuspolitiikka ja sääntely-ympäristö

Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuspolitiikka

Valtionhallinnossa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myöntää vuosittain valtionavustuksia valtakunnallisten taide- ja kulttuurifestivaalien toimintaan. Suomen elokuvasäätiö (SES) tukee valtakunnallisesti merkittäviä elokuvafestivaaleja. Lisäksi festivaalit ja tapahtumat voivat saada hankeavustuksia muista valtionavustusmuodoista, kuten valtionavustukset kulttuuriviennin ja -matkailun edistämiseen, Suomen elokuvasäätiön ohjelmistotuki ja tuki kansainväliseen toimintaan sekä Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) avustukset.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoite valtakunnallisesti merkittävien taide- ja kulttuurifestivaalien tukemisessa on edistää laadukasta taide- ja kulttuuritarjontaa eri puolilla Suomea. Valtionavustukset valtakunnallisille taide- ja kulttuurifestivaaleille myönnetään veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista taiteen ja kulttuurin edistämiseksi. Määräraha kasvoi vuodesta 2000 vuoteen 2012 (taulukko 1). Myöhemmin se on pienentynyt veikkausvoittovaroihin kohdistuneiden leikkausten seurauksena. Lisäksi muilta budjettimomenteilta on siirretty toimintoja veikkausvoittovaroista avustettaviksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö noudattaa valtionavustuspolitiikassaan mahdollisuuksien mukaan ns. yhden luukun periaatetta. Vuonna 2016 ministeriö on siirtänyt muun muassa lastenkulttuurifestivaalien valtionavustukset muun lastenkulttuurin edistämisen yhteydessä myönnettäviksi. Määrärahasiirtojen johdosta festivaalien kokonaismääräraha on pienempi vuonna 2016 edelliseen vuoteen verrattuna.

VUOSI	OKM MÄÄRÄRAHA €
2000	2 691 000
2001	2 943 000
2002	2 943 000
2003	2 973 000
2004	3 473 000
2005	3 573 000
2006	3 673 000
2007	3 673 000
2008	3 773 000
2009	4 073 000
2010	4 461 000
2011	5 020 000
2012	5 150 000
2013	5 150 000
2014	4 980 000
2015	4 980 000
2016	4 790 000

Taulukko 1. Valtakunnallisesti merkittävien taide- ja kulttuurifestivaalien (OKM) määrärahan kehitys vuosina 2000-2016.

Vaikka taide- ja kulttuurifestivaalien järjestämiseen osoitetun määrärahan kehitys on ollut myönteinen, se ei riittävästi mahdollista festivaalien kehittämistä eikä niiden potentiaalia taiteen ja kulttuurin kentän toimijoina pystytä täysimääräisesti hyödyntämään.

Valtionavustushakemusten käsittelyprosessi lausuntomenettelyineen on moniportainen ja pitkäkestoinen. Festivaalien järjestäjät saavat päätökset usein varsin myöhään festivaalien järjestämisen näkökulmasta.

Viimeisin merkittävä taide- ja kulttuuritapahtumien valtionavustuksia koskeva uudistus tehtiin 1990-luvun lopulla, jolloin valtakunnallisesti merkittävien elokuvafestivaalien valtionavustukset siirrettiin opetus- ja kulttuuriministeriöstä Suomen elokuvasäätiöön osaksi muuta elokuvakulttuurin edistämistä.

Taiteen keskustoimikunta (nykyisin Taiteen edistämiskeskus) julkaisi selvityksen koskien valtion tukia kulttuuritapahtumille vuonna 2010. Selvityksen mukaan avustusmuodon

kehittämisessä tulee arvioida muun muassa mahdollisuuksia luoda pitkäaikaisen kumppanuuden malleja ja useampivuotisia avustuspäätöksiä.⁴⁴

Kulttuuritapahtumien valtionavustusjärjestelmää vuonna 2011 pohtinut opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä kiinnitti huomiota valtionavustushakemusten käsittelyaikaan ja päätöksenteon ajoittamiseen sekä uusien tapahtumien mahdollisuuksiin saada valtionavustuksia. Työryhmän näkemyksen mukaan valtionavustusjärjestelmää tulisi uudistaa siten, että opetus- ja kulttuuriministeriö myöntäisi niiden tapahtumien avustukset, jotka ovat kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä pysyviä taideinstituutioita. Muiden osalta päätökset tehtäisiin Taiteen keskustoimikunnassa eli nykyisessä Taiteen edistämiskeskuksessa.⁴⁵

Keväällä 2016 julkaistun Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (Cupore) selvityksen mukaan ”tapahtuma-avustuksen tarkoitusta saattaisi selkeyttää se, että käytäisiin avoimesti keskustelua erityyppisistä tapahtumista ja eriteltäisiin niiden tukemisen tavoitteita.” Selvitys toteaa edelleen, että ”tavoitteiden moninaisuus ja hajanaisuus tekevät vaikuttavuuden arvioinnista tällä hetkellä haastavaa.”⁴⁶

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on käynnissä valtionavustuspolitiikan uudistaminen. Tavoite on kehittää taiteen ja kulttuurin toimialan valtionavustuksia nykyistä strategisemmiksi ja vaikuttavimmiksi. Uudistus koskee myös taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuksia. Ottaen huomioon aikaisemmat pohdinnat opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen ja kulttuurin valtionavustuspolitiikkaa selvittänyt työryhmä esittää, että osa taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuksista siirrettäisiin päätettäväksi Taiteen edistämiskeskukseen, joka antaa jo nykyisin lausunnon hakemuksista ja joka pystyy tarvittaessa hyödyntämään viraston aluetoimipisteitä alueellisten ja paikallisten tapahtumien arvioinnissa.⁴⁷

Taide- ja kulttuuritapahtumien sääntely-ympäristö

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sen hallinnonalan ohella taide- ja kulttuurifestivaali- ja -tapahtumatoiminnalle luodaan edellytyksiä muiden ministeriöiden ja viranomaisten toimilla. Tämän ohjelman valmistelun yhteydessä kartoitettiin kulttuuritapahtumien järjestämiseen liittyvää sääntelyä. Kartoitus laadittiin kunnille ja tapahtumaorganisaatioille

44 Rautiainen, Pauli (2010). Valtion tuki kulttuuritapahtumille 2000-2008. Taiteen keskustoimikunta. Työpapereita 48.

45 Kulttuuritapahtumien avustusjärjestelmän uudistaminen. Nykytila ja muutostarpeiden kartoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita 2011:24.

46 Herranen, Kaisa & Karttunen, Sari (2016). Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripoliitikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Cuporen verkkojulkaisu 35.

47 Taiteen ja kulttuurin valtionavustuspolitiikan uudistus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:17.

tehdyn kyselyn, työryhmässä käydyn keskustelun ja muun käytettävissä olevan relevantin aineiston pohjalta.⁴⁸

Tapahtumien järjestämiseen liittyy useita säädöksiä, joista vastaavat eri viranomaiset. Keskeisiä ovat turvallisuutta, terveyden- ja ympäristönsuojelua, alkoholia ja elintarvikehygieniä koskeva lainsäädäntö.

Festivaalien moninaisuudesta johtuen sääntely-ympäristö ei ole yhtenäinen. Erilaiset tapahtumat ja festivaalit myös kokevat säädökset sekä lupa- ja ilmoituskäytännöt eri tavoin. Pienille organisaatioille prosessit voivat olla hallinnollisesti raskaita, kun taas suurille ne ovat osa liiketoimintariskien hallintaa. Spontaanisti, esimerkiksi sosiaalisen median kautta, syntyvät tapahtumat istuvat huonosti ennakoivaan lupakulttuuriin.

Kartoituksen mukaan festivaalien ja tapahtumien järjestäjät kokivat sääntelyn monelta osin melko toimivaksi. Hyvänä pidettiin, että nykyinen käytäntö antaa tilaa säännösten taroituksenmukaisuusharkinnalle. Toisaalta esille tuodut ongelmakohdat koskevat paljolti säännösten soveltamista, hallintokulttuuria, lupaprosesseja ja -maksuja.

Tärkeänä erityiskysymyksenä kartoituksessa nousi esille vapaaehtoistoiminnan edellytysten turvaaminen. Vapaaehtoistyö taide- ja kulttuurifestivaaleilla on merkittävää. Vapaaehtoistyö voi olla yksityisen henkilön suoraan tai välillisesti yhteisönsä kautta suorittamaa toimintaa. Vapaaehtoistoiminta festivaaleilla voi liittyä harrastamiseen, osaamisen ja kokemuksen vahvistamiseen. Taide- ja kulttuurifestivaalien ja -tapahtumien näkökulmasta vapaaehtoistoiminta tuleekin nähdä yhteisöllisyyttä ja osaamista vahvistavana sekä työllistymistä edistävänä mahdollisuutena. Tärkeää on selvittää taide- ja kulttuurifestivaalien vapaaehtoistoiminnan nykytilanne sekä kehittämistarpeet ja sen pohjalta käynnistää tarvittavat toimenpiteet.

Kartoituksessa ei ollut mahdollista ottaa kantaa missä laajuudessa sääntelyä olisi kevennettävä tai purettava. Osa ongelmista voitaneen ratkaista vaihtoehtoisilla menettelytavoilla sekä parantamalla osaamista ja viranomaisten välistä yhteistyötä. Esimerkiksi ns. yhden luukun periaate, kevennetty menettely matalan riskin tapahtumille, pitkäaikaiset luvat, hyvien käytänteiden siirtäminen ja neuvontapalvelut voivat osaltaan parantaa taide- ja kulttuurifestivaalien sääntely-ympäristöä.

Esille nousseisiin kehittämistarpeisiin on tartuttu myös työ- ja elinkeinoministeriön koordinoimassa Lupien ja valvonnan –kärkihankkeen syksyllä 2015 toteutetussa esiselvityksessä,

48 Rautiainen, Pauli (2015). Kulttuuritapahtumien järjestäminen. Sääntelyn ja byrokratian purkamisen tarpeita koskeva kartoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:21.

jossa yhtenä asiakaskohderyhmänä tarkasteltiin tapahtumajärjestämisen lupa-, ilmoitus- ja valvontakokonaisuutta.

Esiselvityksessä toteutettiin asiakkaiden ja viranomaisten tarpeisiin perustuen julkisen hallinnon lupa-, ilmoitus- ja valvontatoimintaan yhteinen, palvelumuotoiluun nojaava asiakaslähtöinen kehittämisen malli, jonka pohjalta asiointiprosesseja voitaisiin yhteen sovittaa ja asiakkaan hallinnollista taakkaa keventää.

Lisäksi esiselvityksessä kuvattiin digitaalisen yhden luukun periaatteella toimivan asiointipalvelun toiminnallisuudet, jotka tukisivat hallinnon tasot ja organisaatorajat ylittäviä asiakkaan palvelupolkuja. Digitaalisen asiointiympäristön tavoitteena on, että kansalainen tai yritys löytää kaikki tarvitsemansa luvat ja valvontavelvoitteet yhdestä sähköisestä palvelunäkymästä, tallentaa asiaansa koskevat tiedot vain kerran ja etenee asioimaan sähköisesti. Digitaalisen palvelukerroksen tukemana sekä viranomaiset että asiakkaat saavat kokonaiskuvan hoidettavasta asiasta ja voivat reaaliaikaisesti seurata ja reagoida tarvittaessa päätöksentekoprosessin etenemiseen. Luvat – ja valvonta –hankkeelle on myönnetty hallituksen digikärkihankerahoitus kesäkuussa 2016.

Esitys strategisiksi tavoitteiksi ja linjauksiksi

Valtion tehtävänä on luoda osaltaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet elinvoimaiselle, monipuoliselle ja laadukkaalle taide- ja kulttuurifestivaalitoiminnalle eri puolilla Suomea. Ohjelman valmistelun aikana on vahvistunut käsitys taide- ja kulttuurifestivaalipolitiikan moninaisista kehittämistarpeista. Oikein suunnattujen resurssien, yhteistyön ja tietoperustan vahvistamisen sekä vaikuttavuusarvioinnin kriteereiden ja mittareiden kehittämisen tarve on ilmeinen.

Ottaen huomioon ohjelmalle asetetut tavoitteet työryhmän esitys strategisiksi tavoitteiksi ja linjauksiksi muodostuu seitsemästä toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta ja niihin liittyvästä 25 toimenpide-ehdotuksesta.

- Arvostus ja asema vahvistuvat
- Taloudelliset voimavarat ovat oikein suunnatut
- Festivaalit lisäävät osallistumista ja osallisuutta kulttuuriin
- Festivaalit edistävät kestävästä kehitystä
- Kansainvälistyminen ja osaaminen parantuvat
- Tutkimus- ja tilastotieto on laadukasta
- Systemaattinen yhteistyö lisääntyy

Arvostus ja asema vahvistuvat

Tavoitetila 2025: taide- ja kulttuurifestivaalien arvostus ja asema ovat vahvistuneet taide- ja kulttuuripolitiikassa. Festivaalien vahvuuksien tehostunut hyödyntäminen on antanut uusia menestymisen mahdollisuuksia eri taiteenaloille sekä alueille ja paikkakunnille.

Suomeen on kehittynyt vuosikymmenten aikana rikas taide- ja kulttuurifestivaalitoiminta, joka on jo nykyisellään merkittävä taiteen mahdollistaja ja kulttuurinen voimavara. Toistu-

vina tapahtumina festivaalit voivat edistää nykyistä vahvemmin niin kulttuurista kuin sosiokulttuurista ja taloudellista kehitystä.

Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat globaalisti kasvava ala. Luovuuteen ja aineettomaan arvon luontiin perustuvien toimintojen merkityksen kasvu luo uusia mahdollisuuksia festivaaleille ja niiden tuotantoympäristölle. Suomalainen taide- ja kulttuurifestivaalitoiminta perustuu vahvaan kulttuurin ja tapahtumatuotannon osaamiseen. Suomen edellytykset festivaalikentän kasvun hyödyntämiseksi ovat lähtökohdiltaan hyvät.

Monimuotoisen ja laadukkaan taide- ja kulttuurifestivaalitoiminnan säilyminen ja kehittyminen edellyttävät mahdollisuuksien ymmärtämistä sekä festivaalien aseman ja arvostuksen vahvistamista taide- ja kulttuuripolitiikan sekä muiden politiikan alojen tavoitteiden asettelussa ja toteuttamisessa. Taide- ja kulttuurifestivaaleilla on potentiaalia kulttuurin julkisen panostuksen tuottavuuden lisäämiseen, mikä on tärkeää erityisesti tiukentuvan julkisen talouden tilanteessa.

Olennaista on kansallisen, alueellisen ja paikallisen kehittämistyön ja resurssien kohdentamisen yhteydessä ymmärtää vaikuttavuuden kokonaisvaltaisuus, moninaisuus ja ajallinen ulottuvuus, jotta voidaan tehdä oikeita johtopäätöksiä ja määritellä edistämistoimia.

Toimenpide-ehdotukset:

- 1 Taide- ja kulttuurifestivaalit otetaan riittävästi ja tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon valtakunnallisissa, alueiden ja kuntien kulttuurin edistämiseen liittyvissä toimissa. Niiden potentiaalin hyödyntämistä vahvistetaan muilla politiikan aloilla, erityisesti hyvinvoinnin, luovan talouden, matkailun, kulttuuriviennin ja alueiden kehittämisessä.
- 2 Tuetaan entistä vahvemmin festivaaleja uusien taiteellisten sisältöjen kehittämisessä, ml. pienet kokeelliset ja innovatiiviset avaukset ja alan uudistuminen. Kannustetaan eri taiteenalojen toimijoiden yhteistyötä taide- ja kulttuurifestivaalien kanssa.

Taloudelliset voimavarat ovat oikein suunnatut

Tavoitetila 2025: monipuoliset taloudelliset resurssit tukevat alueellisesti kattavaa, elinvoimaista taide- ja kulttuurifestivaalitoimintaa ja vahvistavat toiminnan vaikuttavuutta.

Suhteutettuna taide- ja kulttuurifestivaalien henkilöstö- ja taloudellisiin resursseihin, festivaalitoiminta on jo nykyisin merkittävää ja toiminnan vaikutukset laajoja. Festivaaleihin sisältyy uusia mahdollisuuksia, joiden hyödyntäminen parhaalla mahdollisella tavalla edellyttää oikein suunnattuja ja joustavia taloudellisia resursseja.

Taide- ja kulttuurifestivaalien kasvu ja muutokset sekä taloudellisten resurssien niukkuus lisäävät paineita uudistaa myös taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuspolitiikkaa. Kuten aiemmin todettiin, nykyinen määräraha ja avustuskäytäntö eivät vastaa kaikilta osin festivaalikentällä tapahtuneisiin muutoksiin. Toiminnan resursointia tulee tarkistaa. Festivaalien toimintaa ja valtionavustusprosesseja on entistä tärkeämpi tarkastella pitkällä aikavälillä talouden kestävä kehityksen näkökulmasta.

Ottaen huomioon taide- ja kulttuuri tapahtumien valtionavustuksista laaditut selvitykset ja opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustustoiminnan uudistaminen, työryhmä esittää seuraavia toimenpiteitä taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustustoiminnan ja rahoituksen kehittämiseksi.

Toimenpide-ehdotukset:

- 3 Taide- ja kulttuurifestivaalien valtionavustuspolitiikkaa tulee kehittää siten, että otetaan nykyistä paremmin huomioon festivaalien erilaiset avustustarpeet. Tarkoituksenmukaista on muuttaa nykyistä käytäntöä seuraavasti:
 - opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää edelleen yleisavustukset kulttuuripoliittisin perustein valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävälle taide- ja kulttuurifestivaaleille. Festivaalitoiminta on tällöin usein organisaation päätoimintamuoto ja toiminnalle on ympärivuotiset resurssit.
 - vahvistetaan Taiteen edistämiskeskuksen mahdollisuuksia myöntää jatkossa erityisavustukset taide- ja kulttuuritapahtumille, joilla on tärkeä merkitys eri taiteenalojen edistämisen, kulttuurin osallistumisen ja osallisuuden sekä kulttuurisen moninaisuuden kannalta.
 - Suomen elokuvasäätiön valtakunnallisesti merkittävälle elokuva-festivaaleille myöntämiin valtionavustuksiin liittyvät mahdolliset muutostarpeet tulee arvioida, sikäli kuin on tarpeen, elokuvataiteen edistämisestä annetun lain uudistamisen yhteydessä.

- 4 Valtionavustuspolitiikassa tulee ottaa huomioon alueellinen kattavuus, kestävän kehityksen tavoitteet ja saavutettavuus sekä festivaalien ja tapahtumien mahdollisuudet luoda uusia sisältöjä ja uudenlaista yhteisöllisyyttä.
- 5 Valtionavustusprosesseja tulee arvioida säännöllisesti sekä kehittää tavoite- ja informaatio-ohjausta. Suositeltavaa on, että opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus ja Suomen elokuvasektori luovat yhdessä valtionavustusten myöntämisessä noudatettavat tavoitteet ja kriteerit ottaen huomioon tämän ohjelman esitykset strategisiksi tavoitteiksi ja linjauksiksi.
- 6 Erityistä huomiota tulee kiinnittää rahoituksen pitkäjänteisyyden ja valtionavustushakemusten käsittelyn kehittämiseen. Tarpeen on selvittää mahdollisuudet usean vuoden esimerkiksi aiesopimusmenettelyihin. Valtionavustuspäätökset tulee ajoittaa nykyistä paremmin vastaamaan taide- ja kulttuurifestivaalien järjestämisen aikatauluja.
- 7 Tarpeen on selvittää mahdollisuudet myöntää osa valtionavustuksista 1–3 -vuotisina ns. start up -avustuksina, jotka mahdollistaisivat uudenlaisten festivaalikonseptien kehittämisen.
- 8 Taloudellisia resursseja, kuten kehittämis- ja riskiraha, tulee osoittaa myös sisällölliseen ja uutta luovan toiminnan kehittämiseen (mm. taiteelliset kokeilut, yleisötyö, saavutettavuus, kestävä kehitys, osaaminen, kansainvälistyminen, matkailu). Lisäksi on tarpeen selvittää takaisinmaksettavan valtionavustuksen ja ns. tappiotakuun soveltuvuus.
- 9 Toimijoita kannustetaan hakemaan rahoitusta EU:n ohjelmista ja rahastoista (ESR, EAKR, maaseuturahasto) sekä kansainvälisistä rahastoista. Olennaista on lisätä tiedottamista ja opastusta.

Festivaalit lisäävät osallistumista ja osallisuutta kulttuuriin

Tavoitetila 2025: taide- ja kulttuurifestivaalit ovat lisänneet eri väestöryhmien osallistumista ja osallisuutta kulttuuriin. Festivaalien saavutettavuus ja saatavuus ovat parantuneet.

Taide- ja kulttuurifestivaalit ovat moninainen kulttuuriin osallistumisen ja osallisuuden muoto. Niillä on potentiaalia kehittää uusia osallistumisen ja osallisuuden muotoja, mitä tulee aktivoida ja tukea. Tulevaisuuden haasteet liittyvät muun muassa yleisösuuntautuneeseen kehittämistoimintaan ja uusien väestöryhmien (ml. uussuomalaiset) tavoittamiseen.

Taide- ja kulttuurifestivaalien hyvinvointivaikutukset voivat olla merkittäviä. Festivaaleja hyödyntävillä hyvinvointipalveluilla voi olla yhä enemmän mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Taide- ja kulttuurifestivaalien ja niissä tehtävän vapaaehtoistoiminnan hyvinvointivaikutusten tutkimukseen tulisi panostaa, samoin niiden merkitykseen nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Taide- ja kulttuurifestivaalien saavutettavuuden ja saatavuuden tavoitteellinen kehittäminen edistää niiden vaikuttavuutta. Saavutettava taide- ja kulttuurifestivaali tarkoittaa, että erilaisille ihmisille tarjotaan mahdollisimman hyvät osallistumis-, esiintymis- ja työskentelymahdollisuudet. Kulttuurisen moninaisuuden huomioon ottaminen edistää osallisuutta ja festivaaliyleisöjen tasavertaisuutta.

Hyvät liikenneyhteydet ja toimiva infrastruktuuri ovat välttämättömiä taide- ja kulttuurifestivaaleille. Suomi on pääosin pitkien etäisyyksien maa. Taide- ja kulttuurifestivaaleja järjestetään myös alueilla, joissa julkisilla liikennevälineillä festivaaleille pääsy voi olla haastavaa. Majoitus- ja muut palvelut voivat asettaa rajoituksia toiminnan kehittymiselle. Taide- ja kulttuurifestivaalien tarkoituksenmukainen huomioon ottaminen myös näistä näkökulmista parantaa niiden saatavuutta ja lisää taloudellista hyötyä muille palveluille ja vahvistaa niiden kannattavuutta.

Toimenpide-ehdotukset:

- 10 Pilotoidaan uusia osallistumisen ja osallisuuden sekä yleisötyön toimintamalleja asiasta kiinnostuneiden festivaaliorganisaatioiden ja muiden relevanttien tahojen kanssa. Tätä on tarpeen edistää erillisresursilla ja ohjauksella.
- 11 Jatketaan taide- ja kulttuurifestivaalien kannustamista kehittämään palvelujen fyysistä ja sisällöllistä saavutettavuutta yhteistyössä Kulttuuria kaikille -palvelun kanssa ja kohdentamalla tarkoitukseen

riittävästi rahoitusta. Kannustetaan tähän liittyvää alueellista ja poikkihallinnollista yhteistyötä.

- 12 Kunnallisessa ja alueellisessa maankäytön ja muussa relevantissa suunnittelussa tulee ottaa huomioon taide- ja kulttuurifestivaali-toiminnan tarpeet. Tärkeää on taide- ja kulttuurifestivaaleja tukevien muiden palveluiden, kuten liikenne ja majoitus, kehittäminen viranomaisten, elinkeinoelämän ja festivaalien yhteistyönä pitkäjänteisen ja kestävän suunnittelun avulla.
- 13 Tuetaan tutkimusta, joka selvittää osallistumisen ja osallisuuden vaikutuksia, jotta näiden osa-alueiden vaikuttavuutta voidaan jatkossa mitata.
- 14 Käynnistetään selvitystyö taide- ja kulttuurifestivaalien vapaaehtoistoimintaan ja sen vaikutuksiin liittyen.

Festivaalit edistävät kestävää kehitystä

Tavoitetila 2025: taide- ja kulttuurifestivaalit ovat vahvistaneet kestävää kehitystä tukevia kulttuurisia arvoja. Niiden mahdollisuudet kestävän kehityksen edistäjinä on tunnistettu.

YK hyväksyi syyskuussa 2015 globaalit kestävän kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 saakka. Niiden tarkoitus on tehdä maapallosta parempi paikka nykyisille ja tuleville sukupolville. Tavoitteiden läpileikkaava ajatus on globaalien haasteiden keskinäisriippuvuus ja ratkaisujen kokonaisvaltaisuus.⁴⁹ Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksessa ”Suomi, jonka haluamme 2050” julkinen hallinto yhdessä muiden toimijoiden kanssa sitoutuu edistämään kestävää kehitystä kaikessa työssään ja toiminnassaan.

Festivaalien ympäristövastuullisuutta voidaan edistää kansainvälisten ja suomalaisen ympäristöjärjestelmien avulla. Järjestelmistä on saatu hyviä tuloksia eri kokoisilla festivaaleilla ja monenlaisilla tapahtumapaikoilla. Järjestelmän auditoinnin läpäisseet festivaalit saavat yleensä sertifikaatin, mikä on osoitus festivaalikävijöille, sponsoreille ja muille kumppaneille tapahtuman ympäristövastuullisuudesta.

49 Agenda 2030. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49313>

Myös sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys ovat tärkeitä arvoja vastuullisesti toimiville festivaalille. Taide- ja kulttuurifestivaaleilla on mahdollisuus olla kestävä kehityksen edistäjiä ja tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia näyttämällä esimerkkiä, lisäämällä tietoisuutta ja ymmärrystä sekä vaikuttamalla sidosryhmiinsä.

Toimenpide-ehdotukset:

- 15 Edistetään Suomea vastuullisena taide- ja kulttuurifestivaalimaana. Valtionavustusten ja muun julkisen tuen myöntämisessä tulee ottaa huomioon kestävä kehityksen tavoitteet.
- 16 Käynnistetään tutkimukseen sekä menetelmien ja mittareiden kehittämiseen liittyviä toimia taide- ja kulttuurifestivaalien kestävä kehityksen ja vastuullisuuden edistämiseksi. Edesautetaan hyvien käytänteiden levittämistä ja olemassa olevien muun muassa ympäristöjärjestelmien hyödyntämistä.

Kansainvälistyminen ja osaaminen vahvistuvat

Tavoitetila 2025: taide- ja kulttuurifestivaalien ammatillinen osaaminen on vahvistunut. Kansainvälistyminen on edistänyt toiminnan kehittymistä ja toimijoiden osaamista.

Taide- ja kulttuuriala kansainvälistyy tällä hetkellä nopeasti. Suomalaiset taide- ja kulttuurifestivaalit ovat tässä kehityksessä mukana.

Suomalaiset taide- ja kulttuurifestivaalit osallistuvat aktiivisesti myös alansa eurooppalaiseen verkostoihin. Kansainvälinen yhteistyö vahvistaa festivaalien laatua tuoden kansalliseen toimintaan eurooppalaista ja globaalia ulottuvuutta. Monen suomalaisen festivaalin laatu on tunnustettu Euroopan tasolla. Yli 30 suomalaiselle taide- ja kulttuurifestivaalille on myönnetty esimerkiksi EFFE -Europe for Festivals, Festivals for Europe laatutunnus. Vuonna 2015 jaettiin ensimmäinen EFFE Award -palkinto 12 eurooppalaiselle festivaalille, joista yksi oli Suomesta.

Tärkeää on edistää suomalaisten taide- ja kulttuurifestivaalien kansainvälisen yhteistyön edellytyksiä. Suomi on maantieteellisesti syrjässä verrattuna moneen muuhun Euroopan maahan, mikä asettaa omat haasteensa kansainväliselle toiminnalle.

Taide- ja kulttuurifestivaalien menestyksellinen tuottaminen edellyttää monialaista osaamista. Ammatillinen osaaminen turvaa festivaalitoiminnan vahvistumisen ja jatkuvuuden.

Myynti-, markkinointi- ja liiketoimintaosaamisen edistäminen vahvistaa festivaalien ja niiden ympärille muodostuneiden klustereiden tulonmuodostuskykyä. Vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa on myös osaamiseen liittyviä kehittämistarpeita.

Toimenpide-ehdotukset:

- 17 Edistetään toimenpiteitä, jotka tukevat taide- ja kulttuurifestivaalien kansainvälistä yhteistyötä, osaamisen kehittämistä ja kilpailukykyä.
- 18 Edistetään festivaalien järjestäjien, oppilaitosten ja kehittämisorganisaatioiden välistä yhteistyötä, jotta koulutuksen järjestäjät voivat ottaa nykyistä paremmin huomioon festivaalien osaamisen kehittämistä koskevat tarpeet.
- 19 Vahvistetaan festivaalitoimijoiden ammatillista osaamista ottamalla huomioon alan työllisyys- ja rahoitusnäkymät sekä toimintaympäristön, erityisesti digitalisaation vaikutukset ja mahdollisuudet. Huomiota kiinnitetään festivaalialan ammattilaisten täydennyskoulutuksen mahdollisuuksiin sekä festivaalitoimijoiden tarpeisiin pohjautuvien lyhytkestoisten kurssien järjestämiseen.

Tutkimus- ja tilastotieto on laadukasta

Tavoitetila 2025: laadukas tilastointi ja tutkimus lisäävät ymmärrystä taide- ja kulttuurifestivaalien mahdollisuuksista. Niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointiin varten on kehitetty indikaattoreita ja mittareita.

Taide- ja kulttuurifestivaaleista löytyy tietoa kansallisista ja kansainvälisistä tutkimuksista ja tilastoista, joita tuottavat monet erilaiset tahot. Tieto on kuitenkin osin yhteismitatonta ja kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Festivaali- ja tapahtumakäsitteen erilaiset määritellyt ja festivaalien moninainen luonne heikentävät tietojen hyödyntämistä.

Tietoperustassa on myös selkeitä puutteita lähtien festivaalien kokonaismäärästä. Mikään taho ei vastaa taide- ja kulttuurifestivaali- ja -tapahtumatoiminnan tilastollisesta seurannasta Suomessa. Nykyinen tietoperusta ei kykene tarjoamaan kuvaa festivaalien kehityksestä niin, että se palvelisi riittävästi esimerkiksi julkisen hallinnon toimenpiteitä festivaalien edistämiseksi.

Festivaalialan yleinen kehityssuunta ja muuttuva toimintaympäristö korostavat tarvetta systemaattiseen tilasto- ja tutkimustietoon, jotta voitaisiin ymmärtää nykyistä paremmin taide- ja kulttuurifestivaalien vaikutuksia ja merkityksiä sekä vastata nopesti muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Tilastojen ja tutkimuksen kehittämisessä yhteistyö kansainvälisten toimijoiden kanssa on välttämätöntä.

Toimenpide-ehdotukset:

- 20 Kehitetään tiedonkeruun menetelmiä ja vahvistetaan tutkimuspe-
rustaa ottaen huomioon taide- ja kulttuurifestivaalien eri osa-alueet.
Arvioidaan tutkimusohjelman tarve.
- 21 Pyritään löytämään tapoja, joilla taide- ja kulttuurifestivaalit voivat
kehittää omia mahdollisuuksiaan asiakas- ja vaikuttavuustiedon
keräämiseen. Tällä hetkellä festivaalijärjestäjien resurssit ovat
rajalliset systemaattisen tiedonkeruun näkökulmasta. Tilastointia,
asiakas- ja vaikuttavuustiedon keräämistä ja jakeluratkaisuja tulee
kehittää toimijoiden välisenä yhteistyönä niin, että se palvelee
kaikkien osapuolten tietotarpeita eikä aiheuta kohtuutonta lisätyötä.

Systemaattinen yhteistyö lisääntyy

Tavoitetila 2025: taide- ja kulttuurifestivaalien kehittäminen on kokonaisvaltaista. Eri toimijoiden välinen yhteistyö on vahvistunut.

Taide- ja kulttuurifestivaalien toimintaa edistävät hyvä hallinto, yhteistyö ja hyvien käytäntöjen levittäminen. Jotta kansallinen edistämistoiminta on mahdollisimman vaikuttavaa, tulee sen olla strategista, kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä ja festivaalikentän muutoksiin hallitusti, mutta nopeasti reagoivaa.

Taide- ja kulttuurifestivaalien toimintaa edistävät myös erilaiset edunvalvonta- ja yhteistyöorganisaatiot, kuten valtakunnallinen Finland Festivals ry, valtakunnalliset taide- ja kulttuurialojen järjestöt ja taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö Taku ry. Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa⁵⁰ edunvalvontajärjestössä toimii erillinen festivaalityöryhmä. Alueilla ja paikkakunnilla on festivaalien yhteenliittymiä. Esimerkkinä voidaan mainita Pirkanmaan

⁵⁰ Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa on matkailu-, majoitus-, ravintola- ja vapaa-ajanpalvelualan sekä niihin liittyvän hyvinvointipalvelualan yrittäjien ja työnantajien edunvalvoja ja työmarkkinajärjestö.

festivaalit (Pirfest ry) ja Oulun kulttuuritapahtumayhdistys. Joillakin alueilla kehitysyhtiöt ja hankkeet (mm. Pohjois-Karjala) kokoavat tapahtumia yhteen. Yksittäiset festivaalit toimivat usein pienillä resursseilla, joten yhteistyö on merkittävää festivaalien kehittymisen kannalta. Yhteistoiminta korostuu niin ikään taide- ja kulttuurifestivaalien järjestämistä koskevan lainsäädännön soveltamisen ja kehittämisen näkökulmasta. Yhteistyöelinten tulevaisuuden haasteet liittyvät muun muassa rahoitukseen ja joidenkin osalta toiminnan vakiinnuttamiseen.

Ohjelman valmistelun aikana ovat esille nousseet konkreettisina tarpeina julkisen hallinnon sisäisen ja festivaalien kanssa tehtävän koordinaation kehittäminen sekä festivaalien ja muiden alojen toimijoiden yhteistyön vahvistaminen. Festivaalien ja tapahtumatuotannon kehittämiseen kytkeytyy luontevana esimerkiksi matkailuelinkeino.

Toimenpide-ehdotukset:

- 22 Vahvistetaan viranomaisten välistä yhteistyötä sekä säännöllistä vuoropuhelua muiden toimialojen kanssa perustamalla festivaali-foorumi tai festivaalien ”pyöreän pöydän ryhmä”, jonka yhteistyökumppaneina hyödynnetään kaupunkien tapahtumayksiköitä sekä relevantteja alueellisia ja muita toimijoita.
- 23 Kannustetaan alueiden ja kuntien viranomaisia kehittämään malleja keskinäiselle yhteistyölle sekä vuoropuhelulle festivaalien järjestäjien kanssa erityisesti sääntelyn ja rahoituksen kehittämiseksi.
- 24 Tuetaan taide- ja kulttuurifestivaaleja tekemään yhteistyötä ja verkostoitumaan myös yli toimiala- ja aluerajojen. Pyritään osoittamaan kannustinrahoitusta alueellisille tapahtumaklustereille ja -verkostoille.
- 25 Tarpeen on laatia sähköinen yleispätevä opas viranomaiskäytänteistä ja sääntely-ympäristöstä, jotta helpotetaan eri viranomaisten tarkoituksenmukaisuusharkintaa ja myös osallistavien ns. pop up -tapahtumien järjestämistä.

Ohjelman toteuttaminen, seuranta ja arviointi

Ohjelman toimeenpanosta, seurannasta ja arvioinnista vastaa ensisijaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä ministeriön hallinnonalan virastojen sekä relevanttien muiden ministeriöiden, alueiden ja kuntien viranomaisten, festivaaliorganisaatioiden ja sidosryhmien kanssa.

LIITE 1

Kulttuuritapahtumien kulttuuripoliittiset ja aluetaloudelliset vaikutukset seminaari 12.2.2016, Säätytalo, Helsinki

Kohti kansallista kulttuuritapahtumaohjelmaa -seminaarin viestit:

1. Merkittäviä kohtaamisia! Kommunikaatio eri toimijoiden välillä mahdollistamassa festivaalien erinomaista toteuttamista ja saavutettavuutta ja tukemassa festivaalien kuratointia, taiteellisen luovuuden tukena.
2. Uusien taiteellisten sisältöjen tuottaminen ja rajojen rikkominen pitää olla arviointikriteeri.
3. Festivaalin tärkein yhteisö on sen yleisö, heimoyhteisöllisyys voi jopa ylittää taiteellisen aspektin. Jos yleisö on kyllin vahvasti sitoutettu yhteisö, yleisö tulee parhaimmillaan tapahtumaan yhteisöllisyyden vuoksi kuuluakseen samaan "heimoon"
4. Festivaalit ovat tärkeitä yleisön luottamuksen ja yhteisöllisyyden edistäjiä sekä yhteisön kokemisen paikkoja.
5. Tapahtumien merkityksellisuuden mittaamiseen monimuotoisemmat mittarit.
6. Festivaalit alustana edistää YK:n Agenda2030 kestävän kehityksen 17 päätavoitetta.
7. Festivaaleilla on suuri potentiaali tuottaa uusia taiteellisia sisältöjä, mutta se edellyttää rahoituksen pitkäjänteisyyttä.
8. Festivaalipolitiikkaa tulee tarkastella myös talouden kestävän kehityksen (pitkällä aikajänteellä) ja taiteellisen kehityksen mukaan. Tämä tulee näkyä myös harkinnanvaraisten apurahojen myöntämisessä.
9. Somea on moderoitava samalla asiantuntijuudella kuin muutakin festarituotantoa."

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-437-5 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)

